

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu (41-KDDD)

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Život v Malé Zubovščině

Life in the village Malá Zubovščina

Stella Jagodnik

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: B BI-D

2024

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Život v Malé Zubovščině vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 12. 04. 2024

.....

podpis

Děkuji panu profesorovi Pokornému za vedení mé práce a kontakty, díky nimž jsem se dozvěděla mnoho informací k tématu mé práce. Dále děkuji paní Mgr. Dagmar Martinkové za cenné rady k mé práci a za seznámení s panem Vladimírem Turkem, který mi poskytl mnoho informací o vesnici samotné, ale také informace o mé rodině, a hlavně dědečkovi z otcovy strany, za což i jemu velmi děkuji. Děkuji také paní MUDr. Alině Pišlové za možnost čerpat z její sbírky o Malé Zubovščině a panu magistru Adamovi Hradílkovi za informace k Charkovskému procesu, poskytnutí důležitých zdrojů a za vysvětlení celé problematiky. V neposlední řadě děkuji své drahé tetě Mgr. Zoje Kalivodové, CSc., která mě k tématu mé práce přivedla a poskytla mi mnoho literatury a také novinových článků z jejího archivu.

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá historií české kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině a rodiny Pišl-Hájek, jejíž významní členové z Malé Zubovščiny pocházejí. Soustředí se na založení kolonie, na vývoj jednotlivých oblastí života v Malé Zubovščině a na návrat českých krajanů do vlasti. Cílem práce je seznámit čtenáře tohoto textu s historií jedné z českých kolonií, která se nachází mimo volyňskou oblast, a seznámit je s příběhy významných členů rodiny Pišl-Hájek, a hlavně s příběhem válečného hrdiny, plukovníka a lékaře Vladimíra Hájka.

KLÍČOVÁ SLOVA

Malá Zubovščina, Ukrajina, Rodina Pišl-Hájek, Češi na Ukrajině, Návrat do vlasti

ABSTRACT

This work focuses on the history of the Czech colony Malá Zubovščina in Ukraine and the history of Pišl-Hájek family, whose important members come from Malá Zubovščina. It focuses on the establishment of a colony, the development of individual areas of life in Malá Zubovščina and the return of Czech compatriots to their homeland. The aim of the work is to acquaint the reader of this text with the history of one of the Czech colonies, which is located outside the Volyn region and to acquaint them with the stories of important members of the Pišl-Hájek family and especially the story of the war hero, colonel and doctor Vladimír Hájek.

KEYWORDS

Malá Zubovščina, Ukraine, Family Pišl-Hájek, Czechs in Ukraine, Return to the homeland

Obsah

Úvod	7
Výzkumné otázky.....	8
Prameny a literatura	9
1 Češi na Ukrajině	11
1.1 Kontext doby přesídlování.....	11
1.1.1 Situace v Rakousku-Uhersku	15
1.1.2 Situace na Ukrajině	16
1.1.3 Průběh emigrace a usídlování.....	21
1.2 Volyň.....	25
1.2.1 Školství	27
2 Vesnice Malá Zubovščina.....	31
2.1 Založení kolonie Malá Zubovščina	31
2.2 Život v Malé Zubovščině.....	32
2.2.1 Obyvatelstvo kolonie Zubovščina	32
2.2.2 Stavby v kolonii Zubovščina.....	33
2.2.3 Zemědělství Malé Zubovščiny	34
2.2.4 Občanská vybavenost	36
2.3 Tradice na Malé Zubovščině	43
3 Návrat do Československé republiky.....	52
3.1 První světová válka	52
3.2 Druhá světová válka	53
3.2.1 Válka v Malé Zubovščině	55
3.2.2 Reemigrace volyňských Čechů.....	57
3.3 Černobyl	63
3.4 Po návratu.....	66
4 Rodina Pišl-Hájek.....	68
4.1 Václav	69
4.2 Josef.....	70
4.3 Vladimír	71
4.4 Jaromír	75
Závěr	77
Seznam použitých informačních zdrojů.....	79
Seznam příloh.....	83

Příloha 1 – Původní chalupa.....	83
Příloha 2 – Nemocnice v Malé Zubovščině.....	83
Příloha 3 – Škola v Malé Zubovščině	84
Příloha 4 – Dukelský památník.....	84
Příloha 5 – Rodokmen rodiny Pišl-Hájek	84
Příloha 6 – František Pišl.....	86
Příloha 7 – Václav Pišl.....	86
Příloha 8 – Josef Pišl.....	87
Příloha 9 – Vladimír Pišl-Hájek.....	87
Příloha 10 – Jaromír Pišl	89

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila vesnici Malá Zubovščina, která se nachází přibližně sto padesát kilometrů od hlavního města Ukrajiny Kyjeva a která byla v roce 1870 založena českými emigranty v rámci vlny emigrace do carského Ruska.

V práci popisuji nejen její vznik a historii, ale také kontext doby přesídlování a srovnání s ostatními českými koloniemi v oblasti a s tím související komplikace, které obyvatelům Malé Zubovščiny přinášelo umístění vesnice mimo Volyňskou gubernii.

V práci pro Malou Zubovščinu používám více názvů, a to z důvodu, že byla v průběhu své existence několikrát přejmenována. Vesnice založená českými kolonisty je tak v textu označována jako kolonie Zubovščina, česká Zubovščina nebo Malá Zubovščina, nikdy však jako Zubovščina nebo ukrajinská Zubovščina, což je jméno ukrajinské vesnice, v jejíž blízkosti byla kolonie založena.

K výběru tohoto tématu mě vedl zájem dozvědět se o historii mých předků a předat tyto poznatky v ucelené formě dalším členům naší rodiny. Dalším důvodem k výběru právě tohoto tématu je snaha o připomenutí válečného hrdiny z druhé světové války, plukovníka MUDr. Vladimíra Hájka, který z Malé Zubovščiny pocházel.

Pro vypracování této bakalářské práce jsem si stanovila následující cíle. Hlavním cílem této práce je přiblížit čtenářům osudy jedné z českých kolonií, která se nachází mimo volyňskou oblast a která vznikla díky velké statečnosti jejích obyvatel a díky naplnění jejich touhy emigrovat a žít v důstojnějších podmínkách. Hlavní cíl úzce souvisí s dílčím cílem, který je pro mne subjektivně zabarven, a to o seznámení čtenářů s válečným hrdinou plukovníkem MUDr. Vladimírem Hájkem, který se svými bratry pocházel z rozvětvené rodiny Pišl-Hájkových, která je dokladem rozvoje Malé Zubovščiny, díky usilovným a šikovným lidem, kteří pocházeli a měli své kořeny v Čechách.

Jednotlivé informace jsem mezi sebou musela porovnávat, protože se v různých zdrojích často lišily. Práce se tedy zaměří na metodu srovnávací a metodu rodinné historie. Charakter bakalářské práce není klasicky výzkumný, je možné označit jej jako teoretický a rovněž empirický. Jinak řečeno, na historickou teorii příslušných literárních pramenů je napasována empirie – zkušenosti obyvatel Malé Zubovščiny, které se týkají řešené problematiky.

Práce je dělena na čtyři kapitoly plus úvod a několik podkapitol. V první kapitole, nazvané Češi na Ukrajině, je rozebírán kontext doby přesídlování, průběh samotné emigrace a

osídlování nového území. Kapitola se zabývá také volyňskými Čechy, kteří na Ukrajině tvořili nejpočetnější českou komunitu a kteří založili nejvíce českých obcí.

Druhá kapitola je věnována Malé Zubovščině samotné. Je v ní popsáno založení kolonie, její historie a dále jednotlivé důležité aspekty života v Malé Zubovščině, včetně tradic a zvyků.

Třetí kapitola je zaměřena na návrat krajanů do staré vlasti. Kapitola se věnuje i první a druhé světové válce, které s reemigrací úzce souvisí. Po druhé světové válce se do Československa navraceli hlavně občané bývalé Volyňské gubernie, pro jejichž reemigraci vlády Československé republiky a Sovětského svazu vytvořily oboustrannou dohodu, jež se na Malou Zubovščinu, která se nacházela v gubernii Kyjevské, nevztahovala. Občané Malé Zubovščiny se do vlasti navrátili až v rámci humanitární akce v letech 1991-1993. Podkapitola, která se navracením občanů české národnosti z Malé Zubovščiny zabývá, je nazvána Černobyl, podle elektrárny Černobyl, jejíž jaderná havárie v roce 1986 a následné rozšíření radiace odstartovala humanitární akci na záchranu krajanů v postižených oblastech.

Poslední, čtvrtá kapitola, je určena rodině Pišl-Hájek a zabývá se hlavně válečným chirurgem plukovníkem MUDr. Vladimírem Hájkem, jenž se po druhé světové válce stal československým občanem a zasloužil se zde o rozvoj vojenského lékařství.

Výzkumné otázky

Tvorbu této práce lze doprovodit několika výzkumnými otázkami, na které v následujících kapitolách odpovídám a které souvisí se stanovenými cíli práce.

- Proč si emigranti z Třesovic vybrali pro založení své kolonie v carském Rusku právě oblast, kde se dnes nachází Malá Zubovščina?
- Jak probíhalo zakládání českých vesnic na ruském území?
  - Jak a kde vznikla Malá Zubovščina?
- Jaký byl život v Malé Zubovščině?
  - Jak se život v Malé Zubovščině lišil od ostatních českých vesnic, které byly na území Volyňské gubernie?
  - Co z obyvatel Malé Zubovščiny dělalo Čechy, přestože přijali ruské občanství?
- Za jakých okolností se obyvatelé českých vesnic na území Sovětského svazu navraceli zpět do původní vlasti a proč to bylo pro obyvatele Malé Zubovščiny složitější?
  - Za jakých okolností se do vlasti navrátili obyvatelé Malé Zubovščiny?
- Proč je rodina Pišlových (Pišl-Hájkových) pro Malou Zubovščinu významná?
  - Proč je pro ČSR významný plukovník MUDr. Vladimír Hájek?

Prameny a literatura

Pro tuto práci jsem využila mnoho různorodých zdrojů. Čerpala jsem jak z odborné literatury, tak z knih, které vydali obyvatelé Malé Zubovštiny. Dále jsem čerpala ze sbírek některých členů naší rodiny, ve kterých se nacházely dopisy přátelům a další rodině, sepsaná kronika Malé Zubovštiny a mnoho fotografií. Dalším významným zdrojem z rodinných sbírek byly také novinové články.

V rámci mého bádání jsem navštívila také Vojenský ústřední archiv v Praze, kde mi byla k nahlédnutí poskytnuta složka plukovníka MUDr. Vladimíra Hájka, která obsahovala osobní kartu důstojníka, kmenový list, kvalifikační listinu a také osobní spis účastníka národního boje za osvobození, který byl odtajněn až v lednu 2024.

Dále jsem čerpala také z webu Čechoslováci v gulagu, který spravuje Ústav pro studium totalitní režimu. Na tomto webu jsem našla odborné články k tématu, medailonky odsouzených a také dobové články.

Kromě odborné literatury, která se zabývá historií jednotlivých území, o kterých se v práci hovoří a která se zabývá emigrací Čechů do Ruska, jsem využívala hlavně literaturu, kterou zpracovali obyvatelé Malé Zubovštiny. Tyto zdroje nelze považovat za zcela objektivní, jelikož se jedná o zpracování vlastních anebo zprostředkovaných pamětí. Některé z těchto knih byly navíc vydány ještě za socialismu, a proto je v nich mnoho skutečností upraveno a interpretováno podle tehdejší propagandy.

Uvědomuji si, že ani dopisy a kroniky z rodinných sbírek nejsou objektivní zdroje. Jelikož se ale v knihách vydaných pamětníky i v domácích sbírkách informace opakují velmi podobně, považuji je za pravdivé. Jedinou větší nepřesností, kterou jsem si mohla ověřit díky stránkám Čechoslováci v gulagu, byla délka odsouzení jednoho z bratrů Pišlových. Tato informace se v mnoha mých zdrojích neopakovala a bylo o ní psáno velmi opatrně. Vzhledem k nepříjemnosti tohoto tématu pro rodinu je to ovšem pochopitelné.

Informace, které jsem získala z novinových článků, se zase často rozcházely v určení správného letopočtu. Chyby v datech jsem ale našla i v materiálech z Vojenského archivu, kdy se jednotlivé zdroje rozcházely například v určení data svatby pana plukovníka MUDr. Hájka s paní Stellou rozenou Gaďurkovou.

Hlavními problémy při zpracovávání mé bakalářské práce byly jazyková bariéra a čitelnost zdrojů. Mnoho zdrojů, z kterých jsem čerpala, bylo psáno rusky či ukrajinsky a musela jsem si tak sehnat překladatelku. Některé zdroje, které jsem získala, jsem ale ani s její

pomocí využít nedokázala, protože byly psané velmi nepečlivým psacím písmem, a i přes velkou snahu se nám nepodvedlo je přečíst.

Další problém, který se ale nakonec podařilo vyřešit, byl nedostatek informací k některým událostem. Konkrétně se jednalo o Charkovský proces s českými učiteli, v rámci něhož byli odsouzeni dva bratři plukovníka MUDr. Vladimíra Hájka. Obrátila jsem se však s tímto problémem na pana magistra Hradílka, vedoucího projektu Čechoslováci v gulagu, a ten mi pomohl v orientaci na jejich webu, kde se nachází fotografie novinových článků a další užitečné informace.

Důvodem k nedostatku dobové tisku pravděpodobně není nezáměr československých novinářů, ale přání nejvyššího komisariátu v Moskvě, aby se celý proces nerozmazával v českém tisku.¹

---

¹ Jan DVORÁK, *Antonín Vodseďálek a proces s českými učiteli na Ukrajině*, Paměť a Dějiny, 2013, č. 4, s. 106

1 Češi na Ukrajině

1.1 Kontext doby přesídlování

V rámci rakouského císařství měli lidé více důvodů k emigraci. Nejčastěji šlo o nemožnost najít zde uplatnění, ale mezi výčet můžeme přiřadit i politické důvody. Přestože vystěhovalců, kteří odcházeli z politických důvodů, nebylo mnoho, byli pro naše prostředí důležití, protože udržovali kontakty s vlastí a v zahraničí se snažili udržet a rozvíjet české politické hodnoty a podporovat v tom ty, kteří zde zůstali. Tito lidé se navíc po zlepšení domácích politických poměrů chtěli vrátit do vlasti.

Stejně jako v dalších evropských státech byla v rakouském císařství migrace nejvíce orientována na Severní Ameriku. Mezi lety 1850–1870 se tam vystěhovalo na padesát šest tisíc emigrantů. Dále se lidé kvůli znalosti jazyků hodně stěhovali do německých států a v menší míře se pak stěhovali na Balkán a na východ do Ruska.

V celém císařství dle statistik nejvíce emigrovali obyvatelé jižních Uher, a to do Osmanské říše. V rámci rakouské části pak byly ve vystěhovalectví nadprůměrné Čechy. Mezi lety 1876-1885 Češi dokonce tvořili padesát pět procent vystěhovalců z celého Předlitavska a nejvyšší počty si Češi drželi až do roku 1890. Naopak počty emigrantů z Moravy a Slezska byly jedny z nejnižších. Přesto to ale stále byly nižší počty emigrantů než například v Německu. Pro představu bylo k roku 1868 zhruba dvě stě tisíc obyvatel Českého království v zahraničí a počet jeho obyvatel v té době dosahoval přibližně pěti milionům.²

Z důvodu pomalejšího rozvoje hospodářských vztahů bylo v rakouském císařství rozsáhlejší vystěhovalectví oproti západním zemím opožděné. Poddanství zde bylo zrušeno až v roce 1848, a nenastával tu tak pracovní přetlak. Rakouské císařství tak do osmdesátých let devatenáctého století nebylo výraznou zdrojovou zemí migrace.

Emigrace českých občanů z rakouského císařství probíhala ve dvou vlnách od roku 1850 do roku 1890. První vlna nastala v padesátých letech s rozvojem ekonomiky, a to i přes to, že vrchnost prodala či pronajala půdu rolníkům.

Další rozsáhlá vlna pak nastala po polském povstání v roce 1863 a směřovala hlavně do carského Ruska. Chudší tam hledali šanci na obživu a větší možnosti a bohatší šanci na obchodování a lepší život.

---

² Vratislav DOUBEK, *Česká politika a [východní] vystěhovalectví 1848-1992*, Praha 2012, s. 11 a 14-18

Poražené polské povstání mělo totiž za následek konfiskaci pozemků polských šlechticů na Volyni a jejich následné rozprodávání za nízké ceny. Navíc byly Čechům přislíbeny další privilegia a úlevy jako třeba menší zdanění a později zrovnoprávnění cizinců, kteří přijali poddanství. Dále jim byly povoleny vlastní školy a také liturgie.

Tato vlna měla vrchol na začátku sedmdesátých let a v roce 1875 tam odešlo přes deset tisíc lidí. Ke zvýšení emigrace nejen do carského Ruska v sedmdesátých letech došlo z důvodu modernizace zemědělství a průmyslu. Mnoho lidí kvůli modernizaci přišlo o zaměstnání nebo bylo pro jeho získání málo kvalifikované. Vzhledem k narůstajícímu zájmu o migraci v tomto období také vznikaly první profesionální sítě vystěhovaleckých kanceláří, které k další migraci podněcovaly.

Oproti Americe bylo carské Rusko lákavější díky relativní blízkosti, levnějším cenám a jazykové srozumitelnosti. Češi se stěhovali hlavně do zmiňovaných vesnic v oblasti Volyňské gubernie na západu Ukrajiny a dále na jižní Ukrajinu, na Krym a na Kavkaz. Početné české skupiny ale žily i v Moskvě, Leningradu, Simferopolu a kolem Kyjeva.

Výhodou Volyňské gubernie byla společná hranice s Rakouskem – Uherskem. V roce 1863 zde bylo vytvořeno už patnáct českých osad a mezi lety 1868-1886 se do Volyňské gubernie vystěhovalo na dvacet tisíc Čechů, kteří vytvořili šedesát pět kolonií především v blízkosti újezdních měst Luck, Dubno a Rovno.

Podle prvního celo-ruského sčítání lidu z roku 1887 bylo na území carského Ruska padesát tisíc Čechů ve dvě stě českých vesnicích. Přes šedesát procent těchto osob a vesnic připadalo na Volyňskou gubernii.

Ruská vláda české obyvatelstvo vítala, protože předpokládala že se Češi stěhují z lásky k Rusku jako jedinému slovanskému státu a také z touhy po náboženské svobodě. České husitství také chápala jako snahu k návratu k pravoslavným kořenům.³

Samotnou organizaci emigrace na Volyň pak měli na starosti František Příbyl s Josefem Uličem, kteří v roce 1868 odkoupili pozemky o rozloze tři tisíce hektarů, které následně

---

³ Vladimír HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, Praha 1987, s 1-3

Jiří HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovni vidomosti*, Praha 1998, s. 3-8

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Sborník příspěvků p. Anny Pišlové do periodika Milovické echo*,

V. DOUBEK, *Česká politika a [východní] vystěhovalectví 1848-1992*, s. 14-18, 59-61, 63-65, 81 a 94

rozparcelovali a přeprodali českým rodinám. Ve výsledku na nich hospodařilo celkem sto dvacet šest českých rodin.⁴

Druhé vystěhovalecké vlně předcházely pokusy o přeorientování zájmu migrace ze západu na východ, protože mnozí brali přesídlení do Ameriky jako ztrátu národní identity a z důvodu velké vzdálenosti také nemožnost udržení kontaktů s vlastí. O to se hodně zaslouhoval český veřejný činitel František Kampelík. V roce 1856 vyzýval k vytvoření českých vesnic v Podkarpátí. Poukazoval na blízkost dojezdovou i jazykovou, ale také na podobnost podnebných a přírodních podmínek. Výhodou také bylo, že šlo o stěhování v rámci říše. Tyto snahy však byly zhceny po Rakousko-uherském vyrovnání v roce 1867, kdy stát v tomto ohledu vytvořil výhodné podmínky jen pro Němce. Orientace tak byla převedena na Rusko a jihovýchodní Evropu. V českém prostředí vycházely různé průvodce pro zájemce o emigraci na východ, kde byl popsán průběh a také komplikace, ke kterým může docházet. V rámci nalákání na přesměrování orientace emigrace na východ také uváděly, kromě jazykové blízkosti, snazší navrácení do vlasti, kdyby se emigrantům nedařilo.

I pro ruskou vládu byla otázka českých přistěhovalců zajímavá, v jejich hledáčku však byli Češi v Americe. České obyvatelstvo brali jako podobnější a poddajnější, než byli Němci, kteří v Rusku vytvořili uzavřené vesnice a s ruským obyvatelstvem nesplynuli. Cílem mělo být pohraničí u povodí Amuru a později Kavkazské pohraničí. Tato akce ale skončila fiaskem, a to z důvodu ztráty důvěry v Čechy jako poslušné poddané, kvůli jejich reakci na polské povstání. Ruská vláda tak nechtěla, aby Češi osídlili tak velké území a zdůvodnila to vysokými náklady na jejich přesídlení, jiným jazykem a jiným náboženstvím.

Dalším ruským projektem byl nábor a výběr studentů ve slovanských oblastech. Těmto studentům bylo uděleno stipendium ke studiu na ruských školách, aby po vystudování zaplnili nedostatek kvalitních učitelů jazyků na gymnáziích. Podmínkou k získání stipendia byla povinnost praxe na ruských školách a pokud studenti tuto podmínku nesplnili, museli si náklady hradit sami. Tento projekt probíhal v rámci koncepce vytlačení německých pedagogů. V rámci rusifikace školství však byli nakonec vytlačeni i čeští učitelé.

Rakouská vláda o emigraci dlouho neprojevovala zájem. Možnost vycestovat byla u mužů vázána pouze na vlastnictví pasu, bezdlužnost a splnění vojenské služby a u žen a dětí byla téměř bez dohledu. Migraci nebylo nijak bráněno po celou dobu, protože podle právního

---

⁴ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovní vidomosti*, s. 4-8

V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 1-2

řádu z roku 1831 byl vystěhovalcem jen ten, kdo měl úmysl nevrátit se, a to nikomu nemohli dokázat. Vláda také ze začátku zaujímala postoj, že vlastně odchází „přebyteční lidé.“ Přebytečnými lidmi byli myšleni druzí a další synové, protože nejstarší syn zastoupil otce a další synové museli hledat jiné uplatnění. Pokud ho nenašli ve vlasti, pokoušeli se ho hledat jinde. Jediné, čemu se před migrační vlnou věnovala pozornost, byly žebravé skupiny, které si pro blízkou vzdálenost i jazykovou blízkost vybíraly Rusko. V Rusku pak tyto skupiny žily kočovným životem, a nakonec se vrátily či byly vyhnány. Ruská ani rakouská vláda tak nepodporovaly námezdní ani příležitostnou obživu v jiném státě.⁵

Později, když se emigrace stala masovější, česká politická reprezentace a rakouské úřady zaujaly proti vystěhovalectví negativní postoj. Například Rieger a Palacký nepodpořili žádné kolonizační projekty, protože emigrace pro ně byla řešením jen pro už rozhodnuté a nechtěli k ní podporovat další.

Emigrace byla totiž pro Rakousko nevýhodná z několika důvodů. Prvním byl odliv daňových poplatníků a zručných řemeslníků, kterých byl v Rusku naopak nedostatek, ale také odliv branné síly. Dalším ožehavým problémem byli úspěšní obchodníci, kteří se sem vrátili obchodovat, a jelikož měli ve své původní vlasti kontakty, mohlo snadno docházet ke špionáži. V neposlední řadě byl problém také s náklady na repatriaci neúspěšných vystěhovalců. Ti, kteří odcházeli, většinou vše ve vlasti prodali a po neúspěchu a návratu se zde stali chudinou.

V prorakouských tiskovinách, ke kterým mimo jiné patřil i Pražský deník, tak v rámci proti-vystěhovecké propagandy vycházely články, ve kterých se psalo, že emigrace neprobíhá z důvodu přelidnění, ale je uměle vyvolána, že se pro řemeslníky v Rusku nenachází uplatnění a že je území Volyňské gubernie velmi chudé. Dále byly v těchto médiích zveřejňovány materiály, které informovaly o těžkém postavení českých přistěhovalců v carském Rusku.

Zároveň se úřady také snažily o cenzuru, protože přílišné zviditelňování úspěchů krajanů bylo inspirací pro další.

Rakouské úřady pak například nechaly zatknout jednoho z organizátorů emigrace Františka Příbyla, který byl následně vypovězen z monarchie. Dále úřady, přestože právo na vystěhování bylo ukotveno v ústavě z roku 1867, odmítaly vydávat cestovní pasy zejména mladým mužům a jako důvod uváděly, že se tito zájemci o přesídlení chtějí vyhnout

---

⁵ V. DOUBEK, *Česká politika a [východní] vystěhovalectví 1848-1992*, s. 11, 14-18, 36, 43-45, 47-48, 53-54, 59-61, 63-65, 68, 78 a 92

vojenské službě, z které byli čeští přistěhovalci v carském Rusku jedním z privilegií osvobození. V této věci protestovalo také rakouské velvyslanectví v Petrohradu, které se obrátilo na carskou vládu a vyžadovalo po ní dodržování úmluvy z roku 1815, kde se obě strany zavázaly k vzájemnému výdeji osob, které prchají před vojenskou povinností.⁶

Opožděně reagovala také církev, která spolek na pomoc vystěhovalcům založila až v roce 1889. Na jedné straně od migrace také odrazovala, na druhé straně však viděla potenciál v rozšiřování křesťanství. To se ale konkrétně na Volyni nekonalo, jelikož Češi zaujímali místo po polské šlechtě, která byla katolická, a stav katolíků tak zůstal přibližně stejný. V roce 1890 ruská vláda dokonce vydala soupis podmínek a povinností pro imigranty, ve kterých jim zajistila svobodu vyznání a tím i možnost oficiálně přijímat kněží, kteří dříve museli získávat povolenky.

Po roce 1890 ztráceli Češi o emigraci zájem a na sklonku století se počty vystěhovalců pohybovaly v bezvýznamných číslech. V tomto období ale naopak narůstaly počty rakouských emigrantů.

Před první světovou válkou bylo v zahraničí přibližně čtyři sta tisíc emigrantů z Českého království, nejvíce v Severní Americe, a to 184 tisíc. Až 110 tisíc emigrantů se shodně nacházelo v Prusku a v Sasku a nejméně, třicet tisíc, se jich nacházelo v Rusku.⁷

1.1.1 Situace v Rakousku-Uhersku

Jak bylo nastíněno na začátku kapitoly, hlavními důvody druhé vlny emigrace byly bída, nedostatek hospodářské půdy a touha po lepším, kvalitnějším životě. Dalším z důvodů byl narůstající germanizační tlak a také zpustošený stav země po prusko-rakouské válce.⁸

K emigraci Čechy a další národy také vedla nespokojenost s jejich právy. Chtěli se ve školách učit národní jazyk, svobodně se vyjadřovat a scházet a také mít své zástupce v parlamentu.⁹

Prusko-rakouská (německá) válka proběhla v roce 1866 mezi rakouským císařstvím a Pruským královstvím. Příčinou a hlavním sporem byla snaha o mocenskou převahu v Německém spolku.

---

⁶ Jaroslav VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů I.: Léta 1868-1914*, Praha 1997, s. 15-17, 19 a 20

V. DOUBEK, *Česká politika a [východní] vystěhovalectví 1848-1992*, s. 47-48, 68 a 71

⁷ V. DOUBEK, *Česká politika a [východní] vystěhovalectví 1848-1992*, s. 76, 86, 103 a 107

⁸ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovní vidomosti*, s. 4-8

⁹ Dagmar MARTINKOVÁ, *Čítanka (nejen) pro volyňské Čechy*, Praha 2020, s. 32-33

Pruská armáda v bitvě u Sadové vyhrála nad rakouskou císařskou armádou a za cenu míru požadovala po rakouském císařství odstoupení z Německého spolku. Z Německého spolku se tak stal Severoněmecký spolek, ve kterém byli Prusové hegemony.

Prohra rakouského císařství vedla nejen k odstoupení z Německého spolku ale také ke ztrátě Benátek ve prospěch Italského království.

1.1.2 Situace na Ukrajině

Po úpadku mongolsko-tatarské Zlaté Hordy, která východní území dnešní Ukrajiny ovládala ve 13.-15. století, se valná část dnešní Ukrajiny stala součástí Litevského velkoknížectví. Na jihu dnešní Ukrajiny vznikl Krymský chanát a západní Ukrajina byla nadále součástí Polska.

V roce 1569 došlo ke spojení Polska a Litvy v unii a území Ukrajiny přešlo pod Polské království. Ukrajinská šlechta zde měla stejné postavení jako šlechta polská, avšak musela přijmout katolictví. Na to odmítali přistoupit záporožští kozáci, kteří se pravoslaví zarytě drželi. Vznikl tak vojenský útvar, který byl Poláky tolerován, a dokonce byl částečně autonomní, jelikož se stal nárazovou zónou před Turky a Tatary.¹⁰

Nespokojenost s narůstáním útlaku rolníků a pronásledováním pravoslaví vedla k několika vzpourám, až v roce 1648 vyvrcholila kozáckým povstáním vedeným Bohdanem Chmelnickým. Chmelnickýj se proti Polákům dokonce spojil s Tatary. Spojenectví, které uzavřel s krymským chánem, ale ve výsledku nebylo úplně výhodné, protože Tataři na Ukrajině rabovali a odváděli obyvatele do otroctví. Chmelnického armáda zaznamenávala v boji s polskými vojsky velké úspěchy, což vedlo k rozsáhlému a krvavému rolnickému povstání ukrajinských sedláků. Hněv rolníků odnesla hlavně drobná polská šlechta, která měla statky na Ukrajině v pronájmu, ale také židovští nájemci. Vinou těchto pogromů byla zabita nebo vyhnána až polovina veškeré židovské populace na tomto území.¹¹

Na podzim roku 1648 došlo k jednání mezi Chmelnickým a nově zvoleným polským králem Janem II. Kazimírem. Král byl nakloněn vyhovět požadavku kozáků, Chmelnickému už ale nestačila pouhá autonomie, chtěl od Poláků osvobodit celou Ukrajinu. V srpnu roku 1649 vše nasměrovala tomu, že bude polský král nucen kapitulovat, ale nakonec musel Chmelnickýj boje zastavit a podepsat dohodu, jelikož krymský chán, po uplacení Poláky, vyzýval k vyjednávání.

---

¹⁰ WIKIPEDIA, *Ukrajina*, WIKIPEDIA, 19. 1. 2024, https://cs.wikipedia.org/wiki/Ukrajina#D%C4%9Bjiny_Ukrajiny (22. 2. 2024).

¹¹ Jan RYCHLÍK, *Dějiny Ukrajiny*, Praha 2015, s. 111-113

Výsledkem této dohody byl vznik autonomního kozáckého hejtmanátu v rámci Polského království. Hejtmanát se skládal z Kyjevského, Braclavského a Černihovského vojvodství.¹² Mír však dlouho nevydržel a roku 1651 boje s polským králem opět započaly. Krymský chán zradil kozáky, nepřipojil se k bitvě a nařídil Chmelnického zajmout. Chmelnickému se sice podařilo vykoupit, musel však s Poláky uzavřít nevýhodný mír. Kozákům byly sníženy stavy a bylo jim také odejmuto území, které přešlo zpět pod polskou vládu. Mír fakticky nikdy nevstoupil v platnost, jelikož ho sejm neratifikoval. Boje pak pokračovaly ještě dva roky až do roku 1653, kdy byla podepsána nová dohoda, která potvrzovala ustanovení z roku 1649.

Chmelnickýj se ve snaze zajištění postu hejtmana pro svého syna obrátil na cara Alexeje I. Michajloviče s prosbou o přijetí kozáků pod jeho ochranu. Po schválení této dohody ruským zemským sněmem se 18. ledna 1654 podepsala dohoda známa jako Perejeslavská rada. Kozáci chápali tuto dohodu jako zajištění pomoci proti Polsku, ve skutečnosti ale došlo k odtržení Ukrajiny od Polska a jejího připojení k Rusku.¹³

Ruská vojska začala na území Ukrajiny zřizovat vojenské posádky a Rusové následně Polákům vypověděli válku. Kozáci tak nově měli spojence v Rusku, avšak jejich původní spojenci, krymští Tataři, se dali na stranu Polska.

Rusové uzavřeli s Poláky mír a Chmelnickýj se tak v průběhu bojů obrátil na Švédy, jelikož mu došlo, že Moskva nemá na úplné porážce Polska zájem. Švédsko, i když se spojenci, bylo ale proti Polsku a Rusku slabé.

Důvěra v Rusko postupně upadala a v roce 1657 navíc zemřel hejtman Bohdan Chmelnickýj. Po jeho smrti nastalo období střídání hejtmanů a občanských válek, kterému se přezdívá „ruina.“

Jak již bylo uvedeno výše, Chmelnickýj si přál, aby byl jako jeho nástupce zvolen jeho syn Jurij, což mu staršina splnila s tím, že Jurie do doby jeho plnoletosti zastoupí Ivan Vyhovskýj.

V roce 1658 Ivan Vyhovskýj vyjednával dohodu s Polsko-litevskou unií. Chtěl, aby se Ukrajina (Hejtmanská Rus) stala třetím subjektem této unie za vzniku Rzeczypospolity tří národů, kde by bylo Polské království, Litevské velkoknížectví a knížectví kozáků rovnoprávními partnery. Toto uskupení mělo mít společného krále a sejm. Ukrajina pak

---

¹² J. RYCHLÍK, *Dějiny Ukrajiny*, s. 115-117

¹³ J. RYCHLÍK, *Dějiny Ukrajiny*, s. 121-123

měla mít i svůj vlastní sejm, který by volil hejtmana, a dále své vlastní úřady a vojsko, nejvyšší soud, pokladnu a možnost razit mince. Další důležitou podmínkou bylo také zrovnoprávnění pravoslaví.

Car si uvědomoval, že tato dohoda by rušila platnost Perejeslavské dohody a vyzýval ke vzpouře proti Vyhovskému. V dubnu roku 1659 dokonce vyslal proti kozákům armádu, která ale byla kozáky a jejich spojenci Tatary poražena. 22. května 1659 pak byla podepsána Haďacká dohoda mezi Polsko-litevskou unií a kozáky, ovšem bez možnosti ražení vlastních mincí a volení hejtmana. Ten měl být jmenován králem ze čtyř kozáky navržených kandidátů.

Tato dohoda byla však pouze formální. S novým zněním nesouhlasila kozácká staršina a s nepochopením se dohoda setkala i na levobřežní Ukrajině. Došlo k dalším vzpourám proti Vyhovskému a kozáci sami nebyli jednotní, zda se orientovat na Polsko či Rusko. Docházelo tak ke střídání hejtmanů s různou politickou orientací, povstáním a válečným střetům s Ruskem i mezi kozáky.

Přítrž tomu učinil až Andrusovský mír, který byl 30. ledna roku 1667 podepsán mezi Polskem a Ruskem. Tato smlouva rozdělila území kozáků podél řeky Dněpr na levobřežní Ukrajinu, která připadla carskému Rusku, a pravobřežní Ukrajinu, která připadla Polsko-litevské unii. Jižních oblastí, které ovládali krymští Tataři, se tato dohoda netýkala.

S tím samozřejmě vláda Ukrajiny, staršina a kozáci, nesouhlasila a požádala o pomoc Turky. V Levobřeží navíc došlo k protiruskému povstání a kozáci s Tatary prováděli nájezdy na ruské posádky. Sjednocení Ukrajiny se ale nakonec nepodařilo, protože v roce 1669 dorazila ruská armáda a Levobřeží podepsalo s carem novou dohodu, kde se zavazovalo uznávat carskou nadvládu.

V Pravobřeží se proti polské nadvládě spojili se sultánem Mohamedem IV. V roce 1672 Osmané ovládli Podolsko a přes uzavření míru se v zemi chovali jako na dobytém území, což vedlo k útěku Ukrajinců do Levobřeží. Do války vstoupilo Rusko, a nakonec s Osmany v roce 1681 uzavřelo mír. Rusové a Turci si rozdělili území stejně jako předtím Rusové s Poláky při Andrusovském míru, který již pozbyl platnosti.

V roce 1683 byli Turci vyhnáni od Vídně a vznikla svátá katolická liga proti Turkům, do které se později zapojilo i Rusko, a Turci byli zahnáni na Balkánský poloostrov. Od té doby byli Rusové a Poláci na čas opět spojenci a potvrdili neosídlení území uprostřed

Ukrajiny. Dále také potvrdili rozdělení bývalého kozáckého území podle Andrusovského míru smlouvou o věčném míru.¹⁴

Později, během severní války se Švédskem, se Ukrajinci z Levobřeží spojili s Poláky a Švédy proti Rusku. Rusové tuto válku v roce 1721 vyhráli a spojili se s Polskem, na jehož trůn se vrátil během války sesazený král August II. Pravobřeží nadále náleželo Polsku a Levobřeží bylo za spojení se Švédy omezena autonomie. Ukrajinci směli tisknout jen stejné knihy jako v Rusku, čímž byl narušen odlišný jazykový a kulturní vývoj. Navíc byla zrušena Kyjevská metropole a byla nahrazena jen arcibiskupstvím. V roce 1721 byl v Rusku zrušen úřad Patriarchy a místo něj byl zřízen post administrátora, kterým byl jmenován bývalý kyjevský metropolita.¹⁵

Kozácká vojska byla postupně měněna na běžné oddíly podřízené Rusku, kozácká staršina byla přijata mezi ruskou šlechtu a dříve pouze propůjčený majetek jim byl darován nastálo, čímž si Rusko kozáckou šlechtu získalo.¹⁶

V roce 1772 došlo k prvnímu dělení Polska. Marie Terezie pro rakouské císařství získala Halič a Bukovinu, Fridrich II. Veliký pro Prusko získal Pobaltské země a Kateřina Veliká pro Rusko získala dnešní východní Bělorusko. Během druhého dělení Polska v roce 1793 získal Fridrich Vilém II. pro Prusko Velkopolsko a Kateřina II. získala dnešní západní Bělorusko a celou západní Ukrajinu bez západní Volyně. Nakonec při třetím dělení Polska v roce 1794 získali Habsburkové Malopolsko s Krakovem, Prusové získali Mazovskou oblast, Varšavu a část Litvy a Rusové získali zbytek Volyně.

Koncem 18. století byla také zničena tatarská moc na jihu Ukrajiny a Kateřina II. Veliká zde nechala založit mnoho měst jako například Oděsa a Sevastopol.¹⁷

Na Ukrajině byly vytvořeny gubernie, které se dělily na újezdy. Na území bývalého Pravobřeží si polská šlechta, která byla přijata mezi ruskou, udržela soudnictví a nižší správu, a vedle ruštiny zůstala úředním jazykem i polština. To vše se ale změnilo v roce 1831 po porážce prvního polského povstání. Pravobřeží tak přišlo plně pod ruskou správu a

---

¹⁴ J. RYCHLÍK, *Dějiny Ukrajiny*, s. 125-135

¹⁵ J. RYCHLÍK, *Dějiny Ukrajiny*, s. 145-146

¹⁶ J. RYCHLÍK, *Dějiny Ukrajiny*, s. 150

¹⁷ J. RYCHLÍK, *Dějiny Ukrajiny*, s. 161-163

v roce 1832 bylo založeno Jihozápadní generální gubernátorství, které bylo rozděleno na Kyjevskou, Volyňskou a Podolskou gubernii.¹⁸

Na Ukrajině byla řeckokatolická církev zakázána, ale římskokatolická církev byla tolerována. Velkým problémem byl silný antisemitismus. V Rusku i na Ukrajině byly často organizovány pogromy a Židé měli zakázáno žít se zemědělstvím. Stejně jako v jiných oblastech se tak Židé živili obchodem a peněžnictvím.¹⁹

Ruské nevolnictví bylo oproti ostatním evropským státům velmi tvrdé, což emigrující Češi nevěděli. Ruští nevolníci nesměli bez povolení vrchnosti dokonce ani dočasně opustit bydliště. Nevolníci neměli téměř žádná práva, ale zároveň nesměli být vlastním pánem bez soudu zabiti nebo odsouzeni k smrti. Od roku 1767 dokonce nevolníci nesměli ani podávat stížnosti na svou vrchnost.

Za neplnění roboty čekaly nevolníky pokuty nebo až mučení. Na Pravobřeží bylo nevolnictví utuženo, ale na Levobřeží byla robotou povinna asi třetina rolníků, ostatní, většinou potomci kozáků, byli osvobozeni.

Nevolnictví zdržovalo rozvoj průmyslu, což si uvědomil car Pavel I., který robotu ustanovil jen na tři dny v týdnu a zakázal je o svátcích a nedělích. Alexandr I. se o zrušení nevolnictví pokusil, ale svůj plán nezrealizoval. Zřídil alespoň možnost výkupu svobody a v Polsku, kde nevolnictví zrušil Napoleon, ho neobnovil. Za Mikuláše I. byl počet nevolníků snížen, až nakonec za cara Alexandra II. v roce 1861 bylo nevolnictví zrušeno.²⁰

Kromě zrušení nevolnictví Alexandr II. vymezil právní postavení rolníků, ustanovil rolnickou organizaci a určil pravidla výkupu půdy. Rolníci neměli prostředky na nákup půdy od statkářů, a tak ji nakoupil stát a rozprodal ji na splátky včetně úroků. Na území Ukrajiny ustanovil lehce odlišná nařízení, která byla více ve prospěch rolníků. Po polském povstání v roce 1863 byla cena za půdu ještě více snížena a bylo jí nabídnuto více. Soudní a policejní moc šlechty po zrušení nevolnictví převzal svaz rolníků, tak zvaný mir. Rolníci se v něm spravovali sami, ale prostřednictvím státu.²¹

---

¹⁸ J. RYCHLÍK, *Dějiny Ukrajiny*, s. 172-174

¹⁹ J. RYCHLÍK, *Dějiny Ukrajiny*, s. 174-175

²⁰ J. RYCHLÍK, *Dějiny Ukrajiny*, s. 178-180

²¹ Milan ŠVANKMAJER, *Dějiny Ruska*, Praha 2010, s. 257

1.1.3 Průběh emigrace a usídlování na novém území

V květnu roku 1867 byla při Moskevské zemědělské společnosti založena komise pro uvedení emigrantů do Ruska a jejím předsedou se stal hrabě Tol. Tato komise vytvořila agentury v Čechách a v Národních listech informovala české obyvatelstvo v Rakousku-Uhersku o své existenci a cíli, jímž bylo zprostředkovat prodej mezi ruským prodejcem a českým kupcem. Komise dále v časopise *Moskovskije vedomosti* seznámila ruské obyvatelstvo se svou činností, na což obdržela několik nabídek k prodeji půdy a usedlostí v různých oblastech carského Ruska. Vlastníci půdy zaslali údaje o rozloze a stavu půdy a kopii těchto údajů pak komise prostřednictvím své pražské agentury zveřejnila v českém tisku. Komise také vydala pro české emigranty příručku, ve které je informovala o půdních, klimatických, administrativních a dalších podmínkách Ruska.

Česká politická reprezentace tyto snahy nepodporovala, ale neoficiální podpora se jim dostala od některých pražských vědeckých pracovníků, jako byl například František Palacký.

Snahu o přesídlení měla hlavně mladá a střední generace, která emigrovala s celými rodinami a největší zájem jevila o Volyňskou gubernii a jižní gubernie. Nejvíce emigrantů pocházelo z okolí Žatce, Rakovníka, Loun, Mělníku, Mladé Boleslavi, Jičína, Králova Dvora, Turnova, Králova Hradce, Pardubic a Kutné Hory.²²

Přesídlování obvykle probíhalo tak, že zájemci předem vyslali několik zástupců se soupisem, který obsahoval jmenný seznam zájemců o přesídlení a množství požadované půdy. V případě, že zástupci uznali místo za vhodné, předali peníze, které předtím obdrželi od zájemců o přesídlení, tak zvaným zplnomocněncům. Zástupci totiž neznali ruské zákony a často také ani neuměli rusky.

Zplnomocněnci pak finanční prostředky použili ke koupi půdy. Smlouvy s majiteli půdy tito zplnomocněnci sjednali na své jméno a následně půdu podle množství vkladu

---

²² J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů I.: Léta 1868-1914*, s. 15-18

přerozdělovali přistěhovalcům.²³ Za své zprostředkovací služby si pak zplnomocnění účtovali dvacet až třicet rublů.²⁴

Pro zjednodušení a urychlení průběhu usídlování vzniklo několik agentur na Volyni, v Žitomiru a v Kyjevě. Tyto agentury měly přehled o prostorách k osídlení a o podmínkách prodeje.²⁵ Zároveň ale agentury zatajovaly dluhy a věčné platby, které se k pozemkům vztahovaly, a jakmile se tyto skutečnosti provalily, zříkaly se agentury zodpovědnosti. Dále si účtovaly vysoké poplatky od zeměměřičů, kteří parcelovali půdu, a také si vymínily výhradní postavení v řešení pozemkových sporů mezi osídlenci, z čehož jim plynuly další příjmy.²⁶

1.1.3.1 Postoj Ruska k přistěhovalcům

Carská vláda měla zájem obsadit Volyňskou a další gubernie ekonomicky prospěšným obyvatelstvem, které by na rozdíl od německých přistěhovalců postupně splynulo s obyvatelstvem ruským. Původně se tak úředníci obraceli na pravoslavné obyvatelstvo Balkánského poloostrova, zejména na Srby a Bulhary. Carská vláda pokládala katolické vyznání Čechů za rozdílné od katolického vyznání Poláků, a tak v přesvědčení, že pro Čechy je slovanská země z mnoha důvodů lákavější, nechala vypracovat několik projektů o přesídlení Čechů z Ameriky k okolí Bajkalského jezera a na Kavkaz. Tyto projekty se nezdařily a carská vláda se tak obrátila na české zájemce v Rakousku-Uhersku.²⁷

Ruské úřady pak přesídlení povolily a vytvořily k němu podmínky. V roce 1870 bylo vydáno a schváleno Ustanovení výboru pánů ministrů o usídlení Čechů ve Volyňské gubernii. Toto ustanovení udělovalo Čechům výsady a práva.

Češi byli osvobozeni od platby daní a branné povinnosti a dále jim byla zaručena náboženská svoboda. Navíc mohli čeští přistěhovalci svobodně obchodovat a zřizovat průmyslové i zemědělské podniky.

S Čechy přišla i vysoká kultura zemědělství a k tomu potřebné výkonnější vybavení. Přivezli s sebou železný pluh s kolečky, kultivátor a železnou plečku. Češi také zavedli

---

²³ Jaroslav ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, Praha 2009, s. 8-9

VOLYNACI.CZ, *Malá Zubovščina (Kolonie Z. do 1946)*, Mapa paměti Volyňských Čechů, 2000, <https://www.volynaci.cz/obec/315/> (7. 7. 2020)

²⁴ J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů I.: Léta 1868-1914*, s. 21

²⁵ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 2

²⁶ J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů I.: Léta 1868-1914*, s. 21

²⁷ J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů I.: Léta 1868-1914*, s. 15-18

hnojení půdy. Kromě náradí s sebou Češi dovezli i výnosnější odrůdy rostlin, například brambory a krmnou řepu a jak je pro Čechy typické – chmel. Češi také pěstovali jeteloviny a ovocné stromy.²⁸

Přestože car udělil českým přistěhovalcům značná privilegia, místní úřady byly k novým osídlencům zpočátku zdrženlivé. V Rusku totiž od roku 1864 platil zákon namířený proti polskému obyvatelstvu, který katolíkům zakazoval kupovat půdu. Úřady byly uklidněny až poté, co jim bylo vysvětleno, že čeští emigranti jsou potomci husitů a že konvertovat ke katolické víře je donutilo pronásledování rakouskými úřady.

Ruský tisk přistěhovalce vítal, ale polský tisk k nim zaujal negativní postoj. Ve svých člancích varovali Poláci české emigranty před nedodržením ruských slibů, protože jim Rusko nemůže zajistit politickou svobodu, kterou samo nemá.

Vztahy s místním ukrajinským obyvatelstvem byly ze začátku vřelé. Ukrajinci pomáhali Čechům v těžkých začátcích a někteří Češi u Ukrajinců pracovali za stravu. Vřelé vztahy ale vymizely ve chvíli, kdy se českým přistěhovalcům začalo dařit. Dobré vztahy pak vystřídala závist a místní ukrajinské obyvatelstvo českým přistěhovalcům činilo značné naschvály a nebylo výjimkou, že tyto spory končily až u soudu. Nejčastějším naschválem bylo vyhnání hospodářských zvířat na pole českých přistěhovalců, kde spásala jejich úrodu. Tuto nevráživost také přizívovala podpora úradů, jež se českému obyvatelstvu dostávala.²⁹

Koncem osmdesátých let byl zavražděn car Alexandr II. a jeho nástupce Alexandr III. privilegia omezil. Neposkytoval další úvěry na půdu, rusifikoval školství a nutil přistěhovalce ke konverzi k pravoslaví a přijetí ruského občanství. Někteří Češi se tak vrátili do Čech a ti, kteří bojovali o slíbená privilegia, byli vysídleni. S přijetím ruského občanství se také rušilo osvobození od vojenské služby.

V roce 1895 car Mikuláš II. obnovil svobodu náboženství a zkrátil vojenskou službu. V roce 1905 proběhla první ruská revoluce, jež napomohla obnově českého školství a rozvoji kulturního života. Začaly se vydávat československé časopisy, z nichž nejvýznamnější byl časopis *Čechoslovan*, který byl od roku 1911 vydáván v Kyjevě.³⁰

---

²⁸ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 18-19

VOLYNACI.CZ, *Malá Zubovščina (Kolonie Z. do 1946)*, Mapa paměti Volyňských Čechů

²⁹ J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů I.: Léta 1868-1914*, s. 23, 24 a 36

³⁰ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 5 a 6

Vydávání časopisu *Čechoslovan* bylo během první světové války dočasně přerušeno, jelikož polovina odběratelů nebyla schopna zaplatit předplatné a Slovanská tiskárna, která byla hlavním zdrojem příjmů, se téměř úplně zastavila.³¹

Vývoj českých kolonií pozastavila první světová válka. Válečný stav byl ve Volyňské gubernii vyhlášen 5. srpna 1914. Občanům nepřátelských států, mezi něž patřili také Češi, hrozilo vysídlení nebo vykázání na nucené místo pobytu a byla jim omezena možnost disponovat majetkem. Na Volyni se to týkalo zhruba dvou tisíc Čechů s rakouským státním občanstvím. Tito občané žijící na Volyni spadali pod četnické velitelství v Žitomiru. Po čestném prohlášení, že bez povolení neopustí Rusko, mohli zůstat na svých místech, avšak pod dohledem policie.

Rakouští Češi se tak snažili o získání ruského občanství, obzvláště po uveřejnění projektu, který zakazoval občanům nepřátelských států v celém Rusku nabývat vlastnická práva. Ruské úřady ale k udělování občanství nakloněny nebyly.

České organizace v Rusku se snažily o vynětí rakouských Čechů z těchto opatření, což se nakonec částečně povedlo ve chvíli, kdy ruské ministerstvo vnitra dalo gubernským úřadům pokyn, aby Volyňské Čechy nechaly na pokoji.

Na jaře roku 1915 se část Volyně ocitla přímo v centru bojů. Civilní obyvatelstvo muselo opustit své domovy, které byly během bojů často zničeny. Vystěhovaní byla ušetřena východní Volyň, kam fronta nedosáhla.

Situace na Volyni se nezlepšila ani po Velké říjnové revoluci a uzavření separátních dohod v březnu roku 1918. Utvořily se zde totiž různé bandy rekrutované z řad vojáků ruské armády, které přepadávaly statky a vraždily celé rodiny. Následovala také okupace Ukrajiny Německem a Rakouskem-Uherskem, která zapříčinila nucené odvody potravin.

Po skončení první světové války na Ukrajině začala občanská válka mezi bolševiky, Poláky a ukrajinským Direktoriem. Bolševici na Volyň dorazili v květnu roku 1919 a zabavovali rolníkům dobytek, koně a povozy a také potraviny. Zámožní Češi před nimi utekli do Polska či zpět do Čech. Zároveň se utvořily bandy, které pořádaly loupeživé výpravy do českých vesnic.

Občanská válka tím ale neskončila. Poláci, podporovaní volyňskými Čechy, zahájili první ofenzivu proti bolševikům v srpnu 1919 a v dubnu 1920 jí následovala další. Tyto ofenzivy

---

³¹ Jaroslav VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů II.: Léta 1914-1945*, Praha 1998, s. 6-7

byly přes prvotní úspěchy odraženy a okupace Volyně bolševiky a okrádání českých vesnic pokračovaly až do konce léta 1920, kdy se na západní Volyň navrátili Poláci.³²

Tuto občanskou válku ukončilo až podepsání polsko-ruské mírové smlouvy v březnu 1921 známé jako Rižský mír. Volyně tak byla oficiálně rozdělena na západní část náležející Polsku a východní sovětskou část.³³

Polská část byla výrazně větší a ústava z roku 1921 zajišťovala národnostním menšinám plnou ochranu života, svobody a náboženství. Tuto ochranu zároveň zajišťovaly i československo-polské smlouvy o ochraně menšin.³⁴

V Sovětském svazu byla práva národnostních menšin zpočátku také respektována, to se ale výrazně změnilo ve 30. letech, kdy došlo ke kolektivizaci a likvidaci národnostního školství, potlačování náboženství a politické perzekuci. Tyto procesy se po okupaci Západní Volyně v roce 1939 dotkly všech volyňských vesnic.³⁵

V roce 1926 byly na Ukrajině zrušeny gubernie a nově se používaly okruhy, které byly rozděleny na 609 okresů. Východní Volyně náležela do pěti okruhů: do Volyňského (Žitomirského) okruhu, kde žilo 3704 Čechů, Korosteňského okruhu, kde žilo 2041 Čechů, Šepetovského okruhu s 1721 Čechy a také částečně do Berdičevského a Proskurovského okruhu.³⁶

1.2 Volyň

Věnujeme-li se Čechům na Ukrajině, je nezbytné zmínit Čechy ve Volyňské gubernii, kam se z Rakouska-Uherska přistěhovalo nejvíce emigrantů. Volyňská gubernie sousedí s gubernií Kyjevskou a výběžek, ve kterém se nachází kolonie Malá Zubovščina, je Volyňskou gubernií obklopen ze tří stran.

Nejvíce se z českých zemí, kvůli relativní blízkosti, do Volyně stěhovalo pomocí koňských nebo volských potahů. Na vozech byl naložen skromný majetek, zemědělské nářadí a děti.

---

³² J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů II.: Léta 1914-1945*, s. 6-9

³³ J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů II.: Léta 1914-1945*, s. 24,

V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 12-13 a

J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovní vidomosti*, s. 10 a 19

³⁴ J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů II.: Léta 1914-1945*, s. 24

³⁵ J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů II.: Léta 1914-1945*, s. 4

³⁶ J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů II.: Léta 1914-1945*, s. 57

Dospělí šli pešky. Někteří emigranti ale využívali i možnosti dopravit se do poslední rakouské stanice v Haliči vlakem a až odtud pokračovat povozy.

Ze začátku byl často problém se zásobováním. Většina potřeb a potravin bylo vlastní výroby, nakupoval se pouze petrolej, cukr a sůl.³⁷

Prvních sedmnáct rodin se do Volyňské gubernie přistěhovalo již v roce 1863 a založilo v újezdě Dubno osadu Luthadovka. Organizovaná emigrace pak probíhala až od roku 1868, kdy se do Volyňské gubernie přistěhovalo sto třicet pět rodin a v roce 1869 to bylo již čtyři sta čtyřicet devět rodin, které založily osady Hlinsk, Podcrurkov, Pohájce, Mihorošť a Jezírko. Tyto rodiny se také usídlily v okolních ukrajinských vesnicích. V roce 1875 žilo ve Volyňské gubernii přes dva tisíce českých rodin a v roce 1878 dokonce přes dva tisíce šest set, což činilo něco přes třináct tisíc obyvatel. V roce 1884 pak na Volyni žilo už skoro dvacet tisíc českých přistěhovalců, z nichž jen necelých sedm procent nepřijalo ruské státní občanství a nechalo si to rakouské. Kromě Čechů tvořili na Volyni značnou menšinu také Němci.

Třicet sedm českých vesnic patřilo do čtyř samostatných českých volostí³⁸ - Hlinsk, Dubno Luck a Kupičov. Do čela těchto českých volostí byla zvolena stařešina z řad českého obyvatelstva a měla i vlastní soud. V jednotlivých koloniích si pak české obyvatelstvo volilo také svého starostu.

Devadesát pět procent českého obyvatelstva tvořili rolníci. Češi představovali skoro šedesát procent gramotného obyvatelstva ve Volyňské gubernii, i když často šlo pouze o gramotnost českou.³⁹

V prvních deseti letech čeští přistěhovalci ve Volyňské gubernii založili nebo se přistěhovali do sto obcí.

Čeští přistěhovalci se snažili udržet českou kulturu a oporou jim byly styky s vlastí. Po první světové válce se v západní části Volyně z Československa nakupovaly knihy a časopisy. Ve východní části Volyně byly tyto styky omezovány.

Velký vliv na zachování české kultury měly hasičské sbory. Hasiči pořádali divadelní představení a zřizovali kapely a taneční zábavy.⁴⁰

---

³⁷ J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů I.: Léta 1868-1914*, s. 20,

V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 4

³⁸ Volost' byla nejnižší administrativní jednotou v carském Rusku.

³⁹ J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů I.: Léta 1868-1914*, s. 18-19, 23, 26 a 29-30

1.2.1 Školství

České školství bylo podle privilegií z roku 1870 hrazeno státem až do roku 1891, kdy nastala rusifikace školství a ve školách se nadále vyučovalo rusky.

Po roce 1921, kdy došlo k rozdělení Volyně na západní náležející Polsku, a východní náležející Rusku, se ve východní části opět učilo českým jazykem, ale školství trpělo nedostatkem učebnic a kvalitních učitelů. Nepřispěly k tomu ani soudní procesy, které nepohodlné kantory odstranily.⁴¹

Čeští učitelé působící na Ukrajině pořádali sjezdy, po kterých následovalo kulturní povznesení českých vesnic. Organizovaly se nové kroužky, vznikaly nové knihovny, kluby a dechovky. První sjezd českých učitelů na Ukrajině se konal v roce 1927 v Kyjevě, kde měli největší zastoupení Češi z Volyně. V roce 1929 následoval druhý sjezd v Žitomiru, kde se organizovalo nové školství a byl založen INO – Institut národní osvěty. Třetí a poslední sjezd se uskutečnil v roce 1930 opět v Žitomiru. Sjeli se tam čeští učitelé a učitelky z celého Sovětského svazu. Po tomto sjezdu začalo v roce 1930 masivní zatýkání českých učitelů, učitelek a osvětových pracovníků v rámci Charkovského procesu.⁴²

Jako první byl zatčen a za hlavu celého spiknutí označen český rodák Antonín Vodsed'álek, který do Sovětského svazu odešel učit. Byl přesvědčeným komunistou a ve vesnici Česká Krošna vedl i místní Sokol. Plánoval vydat knihu o životě českých usedlíků v žitomírské oblasti, a proto udržoval kontakty s českou inteligencí a učiteli. 22. srpna 1930 byl zatčen. Vinu dlouho popíral, ale po psychickém i fyzickém mučení byl zlomen a přiznal vše, co mu bylo předloženo. I kvůli jeho vynucenému přiznání bylo následně mezi červencem 1930 až lednem 1931 v přísném utajení zadrženo několik desítek českých učitelů a učitelek, vedoucích krajanských spolků, rolníků a předních činitelů českých komunit. Mezi nimi byl zatčen a k trestu smrti odsouzen i generál Rudé armády Jaroslav Štrombach. O jeho zatčení informoval český tisk v srpnu roku 1931, aniž by věděl, že byl popraven už před několika týdny. Článek také zmiňuje, že otec Štrombacha žádal československé ministerstvo zahraničí o zakročení, ministerstvo však sdělilo, že v této věci nemá zájem a nijak zasahovat nebude. Štrombach však nebyl souzen v rámci procesu s českými učiteli, ale v rozsáhleším vojenském procesu.⁴³

---

⁴⁰ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovni vidomosti*, s. 8 a 16-18

⁴¹ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovni vidomosti*, s. 14-15

⁴² Alexandr ENT, *Východní Volyň v létech 1918 – 1947*, Tachov, s. 6-7

⁴³ J. DVOŘÁK, *Antonín Vodsed'álek a proces s českými učiteli na Ukrajině*, s. 97-100

Nakonec bylo v rámci procesu obviněno třicet sedm osob z vyzvědačství, kontrarevoluční činnosti ve prospěch Československa a Francie, z agitace proti sovětské vládě a kolektivizace, z náboženské agitace, z diverze a z ekonomické a vojenské špionáže. Učitelé byli konkrétně obviněni z výuky k nacionálního šovinismu a používání nových učebnic z Československa, přestože k dispozici měli české učebnice schválené Lidovým komisariátem osvěty. V pražském časopise *Večerní české slovo* vyšel 13. července 1931⁴⁴ článek, který popisoval, že bylo zatčeno dvacet československých příslušníků, včetně pěti žen, a některé vyjmenovává. Uvádí, že nikdo ze zatčených neví, z čeho jsou obviněni, ale že pravděpodobně nejde o boj proti buržoazii, jelikož žádný ze zatčených nedisponuje větším jměním a také, že podezření, že by šlo o protistátní činnost „*padá, protože všichni jsou politicky vůbec indiferentní.*“ V době, kdy tento článek vyšel, však už byla už většina jmenovaných odsouzena v hlavním a neveřejném procesu, který se konal ve dnech 12. až 14. června 1931 v Charkově. Před hlavním soudním líčením byli obviněni vězněni téměř rok v Charkovském vězení, kde na nich při výsleších bylo psychickým i fyzickým terorem vynuceno přiznání.

Při samotném procesu nebyli přítomní obhájci ani svědci a obžalovaní do poslední chvíle nevěděli, z čeho jsou vlastně obviněni.

Tresty se pohybovaly v rozmezí tří až deseti let strávených v trestaneckých táborech a po uplynutí trestu následně ještě pěti letům vyhnanství a poté pěti letům se ztrátou všech občanských práv. K nejvyššímu trestu, popravě zastřelením, a konfiskaci veškerého majetku bylo odsouzeno deset učitelů. Kromě hlavního líčení bylo v mimosoudním řízení odsouzeno k vysokým trestům, trestům smrti i vyhnanství řada dalších učitelů, rolníků a dělníků. Obviněni byli nejdříve převezeni do vězení v Jaroslavi a následně do nápravně pracovního tábora OGPU na Soloveckých ostrovech.⁴⁵

Ústav pro studium totalitních režimů, *Čechoslovák, generál rudé armády, zatčen v Charkově*, Čechoslováci v gulagu 2020,
https://cechoslovacivgulagu.cz/databaze_fotogalerie_proces_s_ceskymi_uciteli.html#&gid=1&pid=22. (19. 2. 2020)

⁴⁴ *Večerní české slovo, Dvacet Čechoslováků nahnáno do Kijevského vězení – Velký proces proti českým usedlíkům v Rusku*, *Večerní české slovo*, 1931,
https://cechoslovacivgulagu.cz/databaze_fotogalerie_proces_s_ceskymi_uciteli.html#&gid=1&pid=41 (19. 2. 2024)

⁴⁵ J. DVOŘÁK, *Antonín Vodsed'álek a proces s českými učiteli na Ukrajině*, s.102-103 a 105

A. ENT, *Východní Volyň v létech 1918 – 1947*, s. 6-7

Československé zastupitelské orgány v Sovětském svazu se sice snažily zasahovat, dostávalo se k nim však jen pouze malé množství informací a většina z nich od příbuzných odsouzených, což velmi komplikovalo vyjednávání. ČSR bylo jedním z posledních států, které se Sovětským svazem nenavázaly diplomatické vztahy. Vyjednávání o zmírnění trestů se tak stalo prostředkem nátlaku na československou vládu. Na to v roce 1938 upozorňoval např. i český časopis Širým světem.⁴⁶

V roce 1935, kdy československá vláda oficiálně uznala Sovětský svaz a podepsala se československo-sovětská spojenecká smlouva, došlo ke zlepšení diplomatických vztahů a začalo další vyjednávání.

Odsouzení k trestu smrti bylo zmírněno na trest odnětí svobody a pobyt v trestaneckých táborech po dobu deseti let, a i další tresty byly zmírněny. Odsouzení na smrt nebyli o zrušení trestu smrti velmi dlouho informováni, mnoho z nich tak ze stresu zešílelo či zemřelo.

Československá vláda usilovala o další zmírnění trestu, což sice nevyjednala, ale ve výsledku to pro odsouzené bylo dobře, protože se tím vyhnuli mnohem tvrdším represím v období Velkého teroru v letech 1937-1938, který se zaměřil na národnosti menšiny.⁴⁷

Po zatčení českých učitelů byl na českých školách nedostatek pedagogů. V roce 1931 se se začaly pořádat čtyřměsíční kurzy pro české učitele, a vyučování v češtině tak bylo obnoveno.⁴⁸

V roce 1937 bylo opět zakázáno vyučovat v jazycích národnostních menšin. Čeština se tak vyučovala soukromě v kroužcích.

V západní části Volyně měly být podle československo-polských smluv zajištěny české školy všude tam, kde česká menšina představovala alespoň 25 procent obyvatel. Na Volyni

---

Večerní české slovo, *Dvacet Čechoslováků nahnáno do Kijevského vězení – Velký proces proti českým usedlíkům v Rusku*, Večerní české slovo, 1931

Širým světem, *21 českých učitelů před sovětským soudem*, Širým světem, 1938, https://cechoslovacivgulagu.cz/databaze_fotogalerie_proces_s_ceskymi_uciteli.html#&gid=1&pid=68 (19. 2. 2024)

⁴⁶ Širým světem, *21 českých učitelů před sovětským soudem*, Širým světem, 1938

⁴⁷ A. ENT, *Východní Volyně v letech 1918 – 1947*, s. 6-7

J. DVOŘÁK, *Antonín Vodsed'álek a proces s českými učiteli na Ukrajině*, s. 106-107

Širým světem, *21 českých učitelů před sovětským soudem*, Širým světem, 1938

⁴⁸ Dagmar MARTINKOVÁ, *Čítanka (nejen) pro volyňské Čechy*, s. 252

ale byly velké obce, které kromě českých zahrnovaly i ukrajinské osady, a podmínku čtvrtiny českých obyvatel tak nesplňovaly.⁴⁹

Mateřským jazykem se tak vyučovalo pouze v soukromých školách. Organizace Česká matice školská z darů československé vlády vybudovala třináct soukromých škol. Když byla v některých státních školách velká koncentrace českých dětí, vyučovala se čeština jako předmět.⁵⁰

---

⁴⁹ J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů II.: Léta 1914-1945*, s. 38

⁵⁰ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovni vidomosti*, s. 14-15

2 Vesnice Malá Zubovščina

Obec Malá Zubovščina se nacházela na západě bývalé Kyjevské gubernie, sousedila s bývalou Volyňskou gubernií a spadala do přístaviště Černobyl. Leží zhruba dvacet kilometrů od města Korostěn neboli volyňskou češtinou Vyskoroš.

Na východě sousedila kolonie s obcí Lipjany, na severovýchodě a severozápadě se Stremyhorodem a Chotinovkou, na jihozápadě s vesnicí Kalenské a na jihovýchodě byly souvislé močály, z kterých se později těžila rašelina.

Česká kolonie byla pojmenována podle blízké vesnice Zubovščina a získala přízvisko kolonie. Později byla přejmenována na Novou Zubovščinu, což se neuchytilo, a tak byla v roce 1946 přejmenována na Malou Zubovščinu, jak se jmenuje dodnes.⁵¹

V blízkosti kolonie Zubovščina byla založena i kolonie Stremyhorod, která ležela blíže vesnici Stremyhorod.⁵²

2.1 Založení kolonie Malá Zubovščina

Na konci 18. století byla vesnice Zubovščina darována knížeti jménem Kutoz Michail Lavrinovič, po němž ji zdědil generálmajor Chitrov. V roce 1824 ji pak prodal Agněse Pružanské a v roce 1834 už patřila Ipolizovi Vilgorskému. V roce 1851 ji získal plukovník Štam, od kterého pak skrze agenturu nakoupili pozemky Češi.⁵³

Založení české kolonie v obci Malá Zubovščina je podle tradice uváděno k roku 1870. První přistěhovalci pocházeli z okolí Hradce Králové, a to z obcí Mokrovousy a Třesovice. Podle dostupných dokladů se první vlny přesídlování účastnilo patnáct až dvacet rodin, mezi nimi například rodina Homoláčových, Kučerových, Horákových a Macháčkových a během dalších let se do kolonie Malé Zubovščiny přestěhovalo několik dalších rodin z Královehradecké oblasti.

---

⁵¹ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 74

VOLYNACI.CZ, *Malá Zubovščina (Kolonie Z. do 1946)*, Mapa paměti Volyňských Čechů

V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 20

⁵² J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 17-18

⁵³ Sbírká MUDr. Aliny Pišlové, *Kronika vesnice Malá Zubovščina (kolonie Zubovščina)*, Anna Pišlová 2001/2005, s 6-7

Třesovická kronika uvádí, že se v letech 1871-1872 šest rodin z Třesovic usadilo v české Zubovščině. Kronika uvádí rodiny jmenovitě, a to rodinu Jana Pišla, Jana a Josefa Nováka, Antonína Černého a rodinu Novotnou a Dvořákovu.

První agenti, kteří přišli do Zubovštiny, byli Jan Karásek a Čeněk Volf, jehož jméno je na kupní smlouvě.

Koupi pozemků zprostředkovaly výše zmíněné agentury, které zakládali většinou obchodníci židovské národnosti. Zástupce českých rodin Čeněk Volf vyjednal s žitomírskou agenturou nákup pozemků hospodářství plukovníka Štama v blízkosti vesnice Zubovščina.

Nespornou výhodou polohy Malé Zubovštiny byla možnost dojet s vlastním potahem a cesta dlouhá maximálně šest týdnů. Čeští emigranti přišli na území, na kterém bylo do té doby jen několik desítek chalup po nevolnících, a tak bylo jejich prvním úkolem zajistit ubytování. Pro relativní časovou nenáročnost vybrali a postavili prozatímní spleené chatrče nebo zemnice.⁵⁴ Zároveň se ale započalo se stavbou hospodářských stavení a dalších budov.⁵⁵

2.2 Život v Malé Zubovščině

2.2.1 Obyvatelstvo kolonie Zubovščina

V roce 1891 bylo podle Pamětní knihy Kyjevské gubernie v kolonii Malá Zubovščina tři sta třicet sedm obyvatel a v roce 1900 již čtyři sta patnáct obyvatel. Pamětní kniha dále uvádí, že hlavní činnosti místních obyvatel bylo pěstování obilí.

Telegraf a pošta se v této době nacházely ve čtyřicet kilometrů vzdáleném městě Malín.

Od vzniku obce v roce 1870 až po dvacátá léta dvacátého století se sňatky uzavíraly pouze mezi Čechy, což způsobilo, že se v obci udržela česká kultura, zvyky a jazyk.

---

⁵⁴ Zemnice (zemljanka) je zastřešená jáma, které je vidět pouze střecha a je výhodná díky tepelné izolaci.

WIKIPEDIA, *Zemnice*, WIKIPEDIA, 16. 10. 2019, <https://cs.wikipedia.org/wiki/Zemnice> (7. 6. 2020)

⁵⁵ VOLYNACI.CZ, *Malá Zubovščina (Kolonie Z. do 1946)*, Mapa paměti Volyňských Čechů

J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 11-12

J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovni vidomosti*, s. 6

Vladimír TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, Praha 2018, s. 28-35

Dnešní obyvatelé se stále cítí být Čechy, ale vlivem sňatků s ukrajinským obyvatelstvem je jejich čeština velmi ovlivněna. Podle vyprávění starousedlíků, kteří ještě ovládají češtinu, ale většina mladých česky již neumí.

Po roce 1991, kdy se většina českých obyvatel vrátila do své vlasti, jejich místo v Malé Zubovščině zaplnili Ukrajinci, Moldavané, Kazaši, Rusové a Bělorusové, s nimiž měli starousedlíci dobré vztahy.⁵⁶

2.2.2 Stavby v kolonii Zubovščina

Vesnice obklopovaly blata a rašeliniště, která byla neprůjezdná. Pro získání polí se muselo odlesňovat a část dřeva byla využita jako stavební materiál. Tato část dřeva ale byla menšinová v porovnání s množstvím nezpracovatelných keřů. Z těchto důvodů docházelo k zadlužení některých obyvatel, kteří si museli půjčit peníze na koupi dřeva z okolí u lichvářů, kteří nabízeli půjčky s vysokými úvěry nebo u Zemské banky v Poltavě, která poskytovala úvěry na čtyřicet let.

Vzorová stavba byla dřevěná, zhruba šest metrů široká a dlouhá dostatečně k tomu, aby se do ní kromě obytné části vešly i chlévy a stáje. Měla slaměnou střechu.

Od ukrajinských staveb se ty české lišily sazbou stromků okolo budovy a českými kamny.

Obytná místnost byla roubenka se dvěma okny, zvenku i zevnitř obílena vápnem, a v ní byla umístěna kuchyně a spižárna.⁵⁷

Anton a Franc Karáskovi začali vyrábět pálené cihly pro svou stavbu a Jan a Vladimír Černí začali cihly vyrábět ve velkém. Objevili ložisko kvalitní červené hlíny a vybudovali cihelnu, kde bylo velké místo na sušení a pražná pec.⁵⁸

Na konci roku 1886 bylo v kolonii sedmdesát obytných budov, čtyři sta obyvatel a také dva mlýny.⁵⁹

---

⁵⁶ VOLYNACI.CZ, *Malá Zubovščina (Kolonie Z. do 1946)*, Mapa paměti Volyňských Čechů

⁵⁷ VOLYNACI.CZ, *Malá Zubovščina (Kolonie Z. do 1946)*, Mapa paměti Volyňských Čechů

J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 16

V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 28-35

⁵⁸ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 23

⁵⁹ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 21

2.2.3 Zemědělství Malé Zubovščiny

Když do Kolonie Zubovščina přišli čeští přistěhovalci, hospodařili místní Ukrajinci dosud na trojpolním systému, nepěstovali píce a brambory jen po málu. Pracovali s jednoduchým rádlem, obilí mlátili ručně a neznali hnojení.⁶⁰

Jak je již zmíněno výše, Češi s sebou přivezli vyspělou zemědělskou kulturu. Postupem času měli takové nadbytky úrody, že je prodávali do blízkého města Korosteň (Vyskoroš).

Kolem hospodářství se točila většina života. Rodiny tak měly více dětí, protože byla potřeba hodně pracovní síly.

V kolonii Zubovščina se pěstovalo mnoho druhů obilovin a také len a chmel, který s sebou Češi přivezli z vlasti.⁶¹ Za peníze z prodeje vypěstovaného chmele se následně nakoupilo nářadí z Čech a také se za ně postavily budovy.⁶²

Po první světové válce a Velké říjnové socialistické revoluci nebylo z počátku v kolonii Zubovščina kolektivní hospodářství, ale vytvářely se hospodářské spolky. Jedním z prvních byl spolek Kooperativa jejímž předsedou byl Jaroslav Volf.

V roce 1922 vznikla Chmelářská společnost, která zajišťovala kromě prodeje i údržbu chmelnic a zajištění potřebných postřiků.

Družstvo, které vzniklo v roce 1923, pokračovalo v tradicích Kooperativy. Předsedou a účetním družstva byl Josef Pišl. Družstvo nechalo postavit obchodní domek s výlohami a pulty a zajišťovalo fungování obchodu a jeho zásobování.

Ještě v předrevoluční době vznikl mlékařský spolek, který zajišťoval výrobu a odbyt výrobků.

Z hlediska kultury byl nejdůležitější hasičský spolek, který fungoval od dvacátých let devatenáctého století. Původně měl třicet členů, kteří měli uniformy, a disponoval dvěma hasičskými vozy a dvěma pumpami. Hasiči se, jak již bylo zmíněno výše, starali o zábavu v kolonii.

Prvním komunistou v obci byl Emil Vrabc. Přesvědčil ostatní o založení českého kolchozu pojmenovaného Český rolník, jehož byl Vrabc předsedou. Sociální rozvrstvení

---

⁶⁰ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 5

⁶¹ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 19-20

⁶² V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 28-35

v kolonii nebylo příliš výrazné, ale i zde byl dodržen pokyn odhalit a zlikvidovat bohaté hospodáře – takzvané kulaky. Oběťmi tohoto rozkulačení se staly tři rodiny: Vojtěch Hnojílek, Novotný a Josef Pišl přezdívaný Tlustý Hájek.

V roce 1933 vypukl hladomor kvůli neúrodě, ale také kvůli bezohledné politice úřadů, které vyžadovaly plnění státních sýpek a zároveň o situaci neinformovaly, a znemožnily tak vzájemnou solidaritu. Likvidací kulaků se totiž zlikvidovali i největší výrobci obilí. Na kolonii Zubovščinu tento hladomor tolik nedopadl. Obyvatelé měli lepší úrodu, zvládali plnit státní sýpky a zároveň být soběstační.

V kolchozu Český rolník se pěstovalo žito, ječmen, pšenice oves a proso, dále brambory, krmná řepa a dbalo se na zásobu lučního a jetelového sena. Pěstění se rozdělilo do čtyř skupin – brigád. Nejvýnosnější byla chmelová brigáda, která měla rozsáhlé chmelnice a třípatrovou sušárnu.

Živočišnou výrobu obsluhovaly hlavně ženy, které měly na starosti dojení a krmení, jen koně měli na starosti muži.

Původně byly jednotlivé obytné budovy daleko od sebe, a tak se pro potřeby společného hospodářství vytvořil společný hospodářský dvůr, který měl dvě dvouřadé konírny a tři dvouřadé kravíny. Dále měl dvůr čtyři sýpky na obilí, několik stodol, hasičskou zbrojnicí a mlýn. Také obytné domy byly přemístěny do kompaktního celku v blízkosti hospodářského dvora.

Na konci třicátých let došlo ke stěhování Čechů z kolonie Stremyhorod do kolchozu Český rolník, čímž kolonie Stremyhorod oficiálně zanikla a byla připojena k vesnici.⁶³

Kromě výše zmíněného se v kolonii Zubovščina pěstovalo mnoho druhů ovoce a zeleniny. Byly to okurky, rajčata, zelí, melouny anebo také jahody, u jejichž sběru se prý zpívalo, aby je sběračky nemohly pojídat.⁶⁴

Kolchoz byl později přejmenován a dostal jméno podle revolucionáře Kujbyševa.

Po druhé světové válce vyjednal předseda Jaroslav Vrabec, bratr prvního předsedy Emila Vrabce, zavedení elektřiny do Malé Zubovščiny. Elektřina byla totiž zavedena v nedalekém podniku Mostva na těžbu rašeliny a Jaroslav Vrabec dohodl natažení elektrického vedení až do kolonie.

---

⁶³ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 19-20, 36-49 a 54

⁶⁴ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 75

Nejdříve byla elektrika využívána jen pro osvětlení. V roce 1948, když podnik na těžbu rašeliny končil, získala Malá Zubovščina vlastní elektrárnu na parní pohon, jenž později nahradil naftový motor.⁶⁵

Po vytěžení rašeliny také vzniklo mnoho vodních ploch, které se využily pro chov ryb.⁶⁶

Během vlády Chruščova započalo spojování kolchozů. V roce 1950 došlo ke spojení kolchozu Kujbyševa a kolchozu blízké vesnice Zubovščina a v roce 1951 k nim byl připojen i kolchoz Novaky. Přestože český kolchoz Kujbyšev vždy splňoval požadavky a plány státu a vyrovnával průměr kraje, spojení těchto tří kolchozů nemělo velké úspěchy, a tak byl kolchoz Novaky krátce na to odpojen.⁶⁷

V roce 1961 byl český kolchoz včleněn do sovchozu a stal se oddělením výzkumného hospodářství Žitomířské oblastní státní zemědělské výzkumné stanice a od roku 1976 byl součástí Vědecko-výzkumného institutu nečernozemní zóny Sovětského svazu v obci Hrozino.⁶⁸

2.2.4 Občanská vybavenost

2.2.4.1 Zdravotnictví v Malé Zubovščině

Podle pamětní knihy z roku 1895 oblast sužovaly spalničky, břišní tyfus, černý kašel, neštovice, chřipka, spála, záškrť, úplavice a epidemie cholery. I přes nedostatečnou zdravotní péči v kolonii Zubovščina stále narůstal počet obyvatel. Nejbližší lékař se nacházel čtyřicet kilometrů od obce a lidé ve vesnici se léčili podle rad starších a pana učitele Cimra, který také poskytoval první pomoc. U porodů asistovaly porodní báby a pokud někdo nebyl schopný cesty do nemocnice, vozil se k němu lékař Šipurk z obce Meleni.⁶⁹

Po revoluci v roce 1917 nemocní z kolonie Zubovščina dojížděli nejčastěji do zemské nemocnice v Čopvyči, kde převážnou část obyvatelstva tvořili občané české národnosti.

---

⁶⁵ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 74

⁶⁶ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 23-24

⁶⁷ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 74

⁶⁸ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 74

V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 155

⁶⁹ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 29

V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 78-81

Později v letech 1929-1930 byl v sousedních rašeliništích založen podnik na těžení rašeliny Mostva, u kterého vyrostla osada pro dělníky a také ambulance, na které ale nejdříve nesloužili lékaři, ale pouze ošetřovatelé. Prvním tímto ošetřovatelem byl pan Šiškov, který bydlel zubovščínské kolonii a je tam i pohřben. Po něm v ambulanci působila porodní asistentka Olga Poplavská. V roce 1945 pak na základě této ambulance vznikla ambulance lékařská.

Během druhé světové války v Mostvanské nemocnici propukla epidemie skvrnitého tyfu a nakažení museli být separováni od zdravých. Ve správní budově Mostvanského rašelinového podniku byl uveden do provozu infekční dům, ve kterém leželo dohromady třicet lidí ze Stremyhorodu, vesnice Zubovščiny, kolonie Zubovščiny a obce Kalenské. O nakažené se v infekčním domě starali Ludmila Vrabcová, student V. Pišl a zdravotní sestra Jasjučenko. Infekční dům disponoval také dezinfekční komorou, aby se epidemie skvrnitého tyfu dále nešířila.

V roce 1938 byla založena kolchozní porodnice ve vyvlastněném domě po I. Novotném, která měla pět místností. Jako první porodní asistentka zde působila Kateřina Leščinská a jako ošetřovatelka Olga Chudobová.⁷⁰

Od roku 1940 se plánovala výstavba nemocnice přímo v kolonii Zubovščina, ale kvůli válce se plány nepodařilo uskutečnit a byly odloženy.

MUDr. Jaromírovi Pišlovi bylo po válce svěřeno obnovení zdravotnictví v okrese. Prosadil plán z roku 1940 a v roce 1946 vstoupilo v platnost usnesení o převodu nemocnice z Mostvy do Malé Zubovščiny. Budovu nemocnice s patnácti lůžky vystavili v blízkosti porodnice a v areálu nemocnice se nacházely také pomocné hospodářské objekty včetně ovocné zahrady, ve které se pěstovalo ovoce a zelenina pro pacienty. Primářem se stal MUDr. Jaromír Pišl. V roce 1947 nemocnice disponovala dvaceti pěti lůžky a porodnicí a stala se obvodní nemocnicí pro osm okolních obcí. V nemocnici byl k dispozici rentgen, oftalmologická ordinace a od roku 1953 i ambulance. V době, kdy se začalo s výstavbou nemocnice, se začalo i se stavbou lékárny.

V roce 1963 byla zakončena výstavba velké zděné budovy nemocnice a v 1967 proběhla ještě dostavba. Nemocnice pak disponovala čtyřiceti a později i padesáti lůžky, kdy dvacet lůžek patřilo oddělení interny, dvacet lůžkovému oddělení, dalších pět lůžek sloužilo

---

⁷⁰ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 78-81

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Kronika vesnice Malá Zubovščina (kolonie Zubovščina)*, Anna Pišlová, s. 42

porodnici a posledních pět sloužilo pro potřeby oddělení gynekologie a oddělení fyzioterapie. Ke specializacím přibyl zubař, internista a pediatr. V celém areálu nemocnice fungovalo ústřední topení, které bylo zásobováno teplem z ústřední kotelny. Nemocnice byla zásobována vodou a měla vnitřní sprchy a toalety. V areálu se také nacházel domek se dvěma byty pro lékaře a garáž pro tři auta. Dále se zde nacházela márnice, nemocniční sklady s nemocničním materiálem a potravinami, prádelna, místnosti pro hygienika, účetního, dezinfektora a hospodářského správce a také dvě kuchyně, z nichž jedna sloužila jako mléčná kuchyně a druhá pro přípravu jídla pacientům.

Díky lékařskému nadání MUDr. Jaromíra Pišla v oblasti léčení očních chorob byla nemocnice i vesnice známá po celé Ukrajině.

Za přispění primáře Jaromíra Pišla byla v Malé Zubovščině vydlážděna první ulice, která mířila k nemocnici. Pro účely cestování byli po celou dobu provozu určeni koně, kteří se používali na dojezd k nemocným, k dovozu potravin a k opracovávání zahrádky a kteří byli ustájeni v konírně v areálu nemocnice. Dále nemocnice disponovala nákladním automobilem GAZ-21 a vozidlem záchranné služby UAZ.⁷¹

Po smrti pana doktora Jaromíra Pišla nemocnice postupně zanikla, protože se ji z důvodu nedostatku personálu nedařilo dále provozovat.⁷²

2.2.4.2 Kulturní život Malé Zubovščiny

Čeští přistěhovalci i jejich potomci dbali na dodržování národních zvyků a tradic. Zpívaly se české písně a pořádaly se české zábavy a vařila se i tradiční česká jídla podle českých receptů.⁷³

První budova určená ke společenským akcím byla od roku 1878 hospoda Václava Homoláče, která stála po cestě z kolonie Zubovščina do sousední vesnice Strermyhorod a v které probíhaly plesy s českou dechovou hudbou. Hospoda měla velká okna, taneční sál a v severní části tři místnosti. Pivo jim vozili z Radomiselského pivovaru.

---

⁷¹ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 29, 51-52, 68-88 a 113-114

V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 85-90

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Kronika vesnice Malá Zubovščina (kolonie Zubovščina)*, Anna Pišlová, s. 43

⁷² VOLYNACI.CZ, *Malá Zubovščina (Kolonie Z. do 1946)*, Mapa paměti Volyňských Čechů

V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 90

⁷³ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 22

Hudba byla důležitou součástí kulturního života. Písně se zpívaly nejen na plesech, ale i při jiných společenských událostech, jako byly svatby, křty a pohřby.⁷⁴

První kapelu zorganizoval pan učitel Šneller. Na základech tohoto sboru byly založeny dvě nové kapely, jedna pod vedením Antonína Černého a druhá pod vedením Jana Volfa, která za výdělkem putovala například až k Uralu.⁷⁵

V roce 1932 byl mezi obchodem a novou školou vystaven klub. Stejně jako škola byl postaven svépomocí. V klubu fungovalo ochotnické divadlo, pořádaly se taneční večery s dechovkou a kolchozní schůze. Později v rámci klubu vzniklo i kino a byl zde také první magnetofon v obci.

Po válce vedl klub Vladimír Novák a v roce 1945 byla zřízena knihovna. Už v roce 1953 knihovna obsahovala dva tisíce ukrajinských a ruských svazků.

Nejočekávanější a nejoblíbenější událostí byla „holčecí“ taneční zábava, o které se zmiňují v kapitole Tradice na Malé Zubovščině.⁷⁶

Malá Zubovščina měla i svůj orchestr. Úkolem vytvořit kolchozní dechový orchestr byl pověřen Václav Antonovič Černý, který v Oděse vystudoval konzervatoř a býval členem dechového orchestru v Žitomiru. Během druhé světové války působil jako umělecký vedoucí vojenského orchestru a došel s armádou až do Československé republiky.

Po sestavení kolchozního dechové orchestru se začalo nacvičovat a první veřejné vystoupení orchestru proběhlo v roce 1946.

Václav Antonovič Černý přišel s nápadem vytvořit symfonický orchestr, což družstvo v čele předsedou Rostislavem Volfem uvítalo, protože existenci symfonického orchestru při svém kolchozu považovalo za svědectví úspěchu. Kolchoz tedy na koupil potřebné nástroje z měst Žitomir, Kyjev a Leningrad a symfonický orchestr byl v roce 1959 založen.

O zájemce, kteří by chtěli v symfonickém orchestru účinkovat, nebyla nouze. Téměř každý měl v Malé Zubovščině hudební nástroj a měl rád hudbu. Do symfonického orchestru ale byli přijati pouze ti nejlepší.

---

⁷⁴ VOLYNACI.CZ, *Malá Zubovščina (Kolonie Z. do 1946)*, Mapa paměti Volyňských Čechů,

J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 23-24 a 30

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Kronika vesnice Malá Zubovščina (kolonie Zubovščina)*, Anna Pišlová, s. 49

⁷⁵ VOLYNACI.CZ, *Malá Zubovščina (Kolonie Z. do 1946)*, Mapa paměti Volyňských Čechů

⁷⁶ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 53-54, 88 a 116

Na housle tak v symfonickém orchestru hrála ošetřovatelka telat, na fagot hrál kovář, vozká hrál na francouzský roh, řidič hrál na flétnu a traktorista na klarinet a rolník hrál na kontrabas.

Nejdříve každý cvičil sám a až v době, kdy byla jednotlivá vystoupení perfektní se teprve začalo nacvičovat ve skupině. Při prvním veřejném vystoupení bylo v symfonickém sboru třicet členů.

Na začátku šedesátých let byl kolchoz přeměněn na sovchoz a oddělení výzkumného hospodářství Žitomířské oblastní státní zemědělské stanice o financování orchestru nemělo zájem. Orchester se tak rozpadl.⁷⁷

2.2.4.3 Náboženství v Malé Zubovščině

Díky carskému privilegii o svobodě náboženství z roku 1870 obyvatelé kolonie Zubovščina udržovali své náboženské zvyky. Na Volyň z Čech přišli tři faráři – katoličtí Václav Kašpar a Jan Saska a evangelický František Hrdlička. Kolonisté z kolonie Zubovščina byli napojeni na faráře Jana Sasku z obce Vysoká Žitomira. Na konci devatenáctého století však stále více sílil tlak na přechod na pravoslaví. Ti, kteří nepřijali pravoslaví, nesměli kupovat pozemky a nesměli mít obřady v kostele, ani křtít své děti. Aby mohli náboženské obřady vykonat, museli žádat o povolení a obřadům pak dohlížela policie. Nakonec byli obyvatelé kolonie Zubovščina nařízením cara Alexandra III. přinuceni konvertovat k pravoslaví. V obci se ale nenacházel žádný kostel a nejbližší se nacházel ve dvacet kilometrů vzdálené Korostěni (Vyskoroši).⁷⁸

Později do kolonie Zubovščina dojížděl z obce Novak kněz ve středu a v pátek.⁷⁹

---

⁷⁷ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 54, 150-151 a 153-155

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Kronika vesnice Malá Zubovščina (kolonie Zubovščina)*, Anna Pišlová, s. 50

⁷⁸ VOLYNACI.CZ, *Malá Zubovščina (Kolonie Z. do 1946)*, Mapa paměti Volyňských Čechů

J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 30

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Kronika vesnice Malá Zubovščina (kolonie Zubovščina)*, Anna Pišlová, s. 20

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Sborník příspěvků p. Anny Pišlové do periodika Milovické echo*

⁷⁹ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 37

Když zemřel car Alexandr III., stal se jeho nástupcem jeho mladší bratr Mikuláš II. Manželka cara Mikuláše II. pocházela z protestantského prostředí, a tak Mikuláš II. na její naléhání svobodu náboženství opět povolil.⁸⁰

Hřbitov byl zřízen ve středu obce. Založili jej již první přistěhovalci a nachází se v něm několik pomníků z mramoru s českými nápisy a také pomník za padlé během druhé světové války.⁸¹

2.2.4.4 Školství v Malé Zubovščině

Jedním z privilegií, které Čechům zaručil výnos cara Alexandra II., byla také možnost bezplatně poslat z každé rodiny dva chlapce na studium vysoké školy. Nejbližší vysoká škola se v té době nacházela v Kyjevě, ale z kolonie Zubovščina nevedla železnice ani silnice, a tak tuto možnost české rodiny zpočátku nevyužívaly. První, kdo z České Zubovščiny studoval, byl Jaroslav Horák, jehož otec ho do Kyjeva dovezl povozem.⁸²

Před založením školy rodiče učili děti číst, psát a počítat po skupinkách doma a vyučoval je každý, kdo uměl číst a psát. První, kdo vyučoval všechny děti, byl pan Šejhar.⁸³

Škola byla v kolonii Zubovščina založena v roce 1887 a otevřena byla o rok později. Byla financována ruskou vládou, které se nelíbilo, že se děti českých přistěhovalců učí pouze česky. Škola byla dřevěná, učilo se v ní pouze rusky a učili se v ní spolu s českými dětmi i ukrajinské děti z okolních vesnic.

Prvním učitelem byl podle kronik V. Homoláče, MUDr. Vladimíra Hájka a paní Anny Pišlové Václav Pohořelý. Pan učitel Pohořelý neměl vysokou školu, ale rodiče i vedení s ním byli velmi spokojeni. Po něm nastoupil Julius Cimr, který se zasadil o založení požárního sboru. Učitel Antonín Šneller zformoval první kapelu a po něm nastoupil na krátkou dobu učitel moldavské nebo lotyšské národnosti Deutt/Teut. Deutta v roce 1913 vystřídal učitel Josef Albrecht.⁸⁴

---

⁸⁰ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 28-35

⁸¹ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 35

⁸² V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 28-35

⁸³ Sbíрка MUDr. Aliny Pišlové, *Sborník příspěvků p. Anny Pišlové do periodika Milovické echo*

⁸⁴ VOLYNACI.CZ, *Malá Zubovščina (Kolonie Z. do 1946), Mapa paměti Volyňských Čechů*

J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 27-28

Učitel Josef Albrecht měl inzerát v novinách a původně si vybíral mezi několika lokalitami, kde mohl vyučovat. Kolonie Zubovščina si ho však získala svými nádhernými ovocnými sady, které se nacházely u domků.

Učitel Albrecht bohužel vyučoval jen krátkou dobu, jelikož měl konflikty s místním duchovním I. Horonovskim a byl okolnostmi donucen s vyučováním přestat.

Kněz I. Horonovskij tajně odeslal telegram inspektorovi Národních učilišť a žádal inspekci školní výuky v kolonii Zubovščina. Pan učitel se Josef Albrecht se o plánované inspekci dozvěděl a dobře se na ní připravil. Inspekce sice dopadla úspěšně, ale církev v tu dobu měla vysoký politický vliv, a tak byl učitel Josef Albrecht nakonec přeřazen do jiné školy, kde mu bylo nabídnuto místo ředitele. J. Albrecht se rozhodl kolonii neopustit a od V. Karáska si za pomoci přátel koupil obchůdek a prodával v něm.

V roce 1917 vyrostla ve vesnici Zubovščina nová škola a ukrajinské děti tak již dále nedocházely do školy v kolonii. V tuto dobu začal pan učitel Albrecht opět vyučovat a o následujících prázdninách za ním přijel jeho přítel z Čech Karel Murla, který děti vyučoval českému jazyku. Za prázdniny s dětmi Karel Murla stihl nacvičit dvě české a jedno ukrajinské divadelní představení.

Albrecht se koncem října společně s Karlem Murlou odstěhoval zpět do Čech a už se vlivem okolností do kolonie Zubovščina nevrátil.⁸⁵

Po panu učiteli Josefu Albrechtovi učil Michal Pavlenko a od roku 1920 začal na škole vyučovat Václav Pišl a v roce 1930 se k němu připojil jeho mladší bratr Jaromír Pišl.

Od roku 1922 se opět vyučovalo v češtině, a to i po roce 1934, kdy se ze školy stala sedmiletá škola. V češtině se opět přestalo vyučovat v roce 1937.

V roce 1928 se v kolonii Zubovščina vystavila nová škola, která stála jižněji od školy staré. V nové škole se nacházelo sedm prostorných učeben, sborovna a rekreační sál.⁸⁶

V této škole působil oblíbený učitel biologie Hloba, který pro žáky vytvořil zahrádku, na které mohli pěstovat a provádět agronomické pokusy.⁸⁷

V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 28-35

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Kronika vesnice Malá Zubovščina (kolonie Zubovščina)*, s. 19-20

⁸⁵ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 28-35

⁸⁶ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 50, 52-54, 74, 84 a 110-113

V roce 1937 začalo velké zatýkání nepohodlných osob v rámci Stalinova utvrzování režimu. Už v roce 1930 byli zatčeni Václav a Jaromír Pišlovi. Jaromír byl ale později pro neexistenci důkazů propuštěn.

V roce 1956 byla škola reorganizována na střední všeobecně vzdělávací školu, kam docházely i děti z okolních vesnic. Z toho důvodu se ke škole přidaly dvě další budovy a škola se tak rozkládala v pěti budovách, z nichž pouze jedna byla přizpůsobena k výuce, a tak se v roce 1970 začalo s výstavbou nové školy a školky. V provoz tyto nové budovy vešly v roce 1960.

V roce 1961 se z Kolchozu Kujbyševa stal sovchoz a studenti se museli začít učit ovládat zemědělskou techniku. Bylo doporučeno, aby všichni měli alespoň středoškolské vzdělání, a tak byla pro všechny do třiceti pět let zřízena i večerní škola.

Ve škole také probíhala branná výchova a děvčatům se dostaly základy výuky zdravotních sester.

V roce 1971 byla zahájena stavba další nové budovy. Všechny učebny se pak nacházely v nové budově a dílny, kabinet a knihovna zůstaly v budově staré.

V letech 1976-1980 pokračovala dostavba křídla a původní stará budova pak sloužila jako jídelna a internát. Do roku 1986 pak byla přistavena i knihovna⁸⁸

2.3 Tradice na Malé Zubovščině

Čeští přesídlenci, jak již bylo zmíněno výše, dbali na dodržování svých tradic a zvyků. Tyto zvyky se samozřejmě během doby více či méně změnily a upravovaly se podle aktuální situace. Některé tradice obyvatelé Malé Zubovščiny získali až později a některé z nich dodržují dodnes, přestože už v Malé Zubovščině nežijí. Některé z těchto tradic popisují na následujících řádcích.

Oslavy Nového roku probíhaly na Malé Zubovščině formou maškarního bálu. Vedoucí kulturního domu Vladimír Novák s rodinou a přáteli vytvářeli masky zvířat a pohádkových postav a tyto masky se pak doplnily o vhodné kostýmy. Tuto karnevalovou zábavu doprovázel po celou dobu orchestr a tančilo se kolem nazdobeného stromečku v sále.

---

⁸⁷ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 49

⁸⁸ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 50, 52-54, 74, 84 s 110-113

Jak jsem již zmiňovala v jedné z předchozích kapitol, oslavy Mezinárodního dne žen 8. března neboli takzvané „holčecí“ taneční zábavy, byly jedny z nejoblíbenějšími událostí roku.

Za organizaci oslav zodpovídala ženská rada a vstupenkou byly barevné umělé kytičky, které kupovali muži ženám. Ženy si je pak připevnilly na hrud', vdané ženy na pravou stranu a svobodné ženy na levou. Z peněz vybraných za kytičky se pak zaplatilo dechovému orchestru, který celý večer doprovázel.

Při příležitosti oslav Mezinárodního dne žen se pekly koláče z kynutého těsta a také se připravovalo maso.

Když o přestávkách nehrála hudba, zpívaly se české písně a tančil se lidový tanec ve trojicích složených z dvou žen a jednoho muže.

Zajímavostí tohoto večera byla výhradně dámská volenka a pouze při posledních dvou tancích mohli k tanci vyzývat muži.

Obyvatelé si tento zvyk přivezli s sebou do Česka a sjíždějí se na něj celoročně ze všech koutů republiky. Organizaci mají na starost zakladatelé sdružení Antona Erpse na opravu a záchranu Hřbitova v Malé Zubovščině, Marie Storčáková-Erpsová a Vladimír Turek.⁸⁹

Další tradicí jsou oslavy svátku svatého Josefa. Tento svátek si s sebou přivezli kolonisté z Čech a slavil se 19. března. Původně v tento den chodili muzikanti po domech, kde bydlel někdo jménem Josef a hráli jim polku nebo valčík. Obyvatelé domu je pak pozvali na pohoštění a slavilo se do rána.

Později se tento svátek začal slavit v kulturním domě, kde si každý Josef se svou partnerkou zatančil sólo. Tyto zábavy, stejně jako ostatní, začínaly až kolem desáté hodiny večerní a končily kolem čtvrté ráno. Důvodem, proč oslavy v Malé Zubovščině začínaly až v takto pozdní dobu bylo to, že se před tím muselo postarat o všechna hospodářská zvířata.

Velikonoce se na Malé Zubovščině slavily podle pravoslavné kalendáře, tedy zhruba sedm dní po těch našich. Před Velikonoci se uklízelo, pekly se koláče a bochánky a muži si z vrbového proutí pletli pomlázky s barevnými pentličkami.

Chlapci pak po skupinkách chodili koledovat děvčatům a malí chlapci chodili koledovat od dveří ke dveřím. Za koledu dostávaly děti bonbony, koláče a barevná vajíčka. Vajíčka se barvila buďto ve vývaru ze slupek cibule nebo v červené řepě anebo také v zeleném

---

⁸⁹ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 161-163 a 178-180

Novikově roztoku, což je roztok, který se v medicíně používá jako tekutý obvaz s dezinfekčními účinky.

I v Malé Zubovščině se slavil 1. máj. Slavil se průvodem kolem vesnice, který mířil do kulturního domu. V čele tohoto průvodu šli veteráni války a nejlepší pracovníci. Účastníci průvodu nesli transparenty s nápisy „Mír“, „Práce“ a „Květen“.

V kulturním domě pak proběhla přednáška o prvním máji a proběhly koncerty různých organizací. Poté se v parku konaly běžecké, cyklistické a motocyklové závody a hrály se turnaje ve fotbalu a volejbalu a zároveň probíhaly různé zábavné soutěže.

Druhý den pak byl věnován sázení zeleniny na svých zahrádkách a večer se opět konaly taneční zábavy.⁹⁰

V Rusku se výročí konce Velké vlastenecké války, jak druhou světovou válku nazývají, slaví, stejně jako dříve v Československu, 9. května.

Před svátkem samotným se v Malé Zubovščině uklízel a upravoval hřbitov a také památník a společný hrob vojáků padlých během druhé světové války. Kolem památníku se také upravoval květinový záhon.

V den oslav pak procházel průvod s květinami a věnci od školy k hřbitovu. V čele průvodu šli veteráni druhé světové války a dechový orchestr, který hrál pochodovou hudbu.

Na hřbitově se pak zpívala hymna Sovětského svazu a od roku 1991 hymna Ukrajiny. Setkání pak zahájil předseda stranické organizace nebo ředitel školy, přečetlo se všech sedmdesát šest jmen padlých vojáků, z nichž pouze čtyři vojáci nebyli české národnosti, a žáci k hrobům položili věnce z tújí a květiny. Poté následovala minuta ticha a smuteční pochod.

Po skončení této části slavnosti šli lidé položit věnce a květiny k hrobům svých příbuzných a pokračovali do kulturního domu.

V kulturním domě se konaly koncerty dětí, recitovaly se básně, zpívaly se písně a byl také přednesen proslov, ve kterém byli vyjmenováni všichni muži z Malé Zubovščiny, kteří se z války vrátili. Bylo to šedesát čtyři mužů, z toho pět bylo Ukrajinců a ostatní byli české národnosti.

---

⁹⁰ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 159-160, 181-182 a 184-185

Během oslav recitovali básně i pionýři a komsomolci, kteří měli bílé košile a tmavé kalhoty, v případě děvčat tmavé sukýnky. Na jejich hrudi se blýskaly odznaky a pionýři měli na krku také červený šátek.

Dalším svátkem je svátek Svaté trojice neboli zelené svátky. Tento původně pastýřský svátek se slavil v neděli, padesát dní po Velikonocích. Slavilo se spojení Krista s trojjediným Bohem a slavilo se také Slunce, předci a svět rostlin. Podle pověr na svátek Svaté Trojice navštěvují předci převtělení do rostlin své domovy a žehnají svým potomkům.

Proto se před tímto svátkem musely uklidit hroby a také domy a ulice a v předvečer svátku ozdobit svá obydlí větvíčkami a květinami.

Napekly se také bulky s jahodami a třešněmi a v noci chlapci vyhnali krávy na pastvu. Domů chlapci krávy přivedli až kolem šesté hodiny ranní a pak zbytek den prospali.

V den svátku se pak pořádaly návštěvy a lidé si při nich přáli zdraví, mír a úrodu. Večer po desáté hodině se pak všichni sešli v březovém parku a slavilo se a tančilo.⁹¹

Vánoce se po druhé světové válce v Malé Zubovščině slavily velmi rozdílně než v Československu.

30. prosince se domů donesl stromek z lesa, který se přes noc ozdobil papírovými ozdobami, bonbony, jablíčky, ořechy a cukrovím. Drobné dárečky pak děti dostávaly z noci z 31. prosince na 1. ledna a 1. ledna také chodily na koledu.

Na koledu se chodilo také před pravoslavnými Vánoci 6. a 7. ledna a děti při koledování předříkávaly koledu „Koledo, koledo, Štěpáne...“⁹²

I v Malé Zubovščině se ale na štědrý večer rozkrojovalo jablko, stejně jako v Česku. Tvořila-li jádérka hvězdičku, znamenalo to štěstí. Pokud však jádérka tvořila křížek, znamenalo to smutek.⁹³

Další tradicí přivezenou kolonisty z Čech je draní peří. Každé děvče na vdávání muselo mít dvě péřové peřiny, jednu na přikrývání a druhou, na které se spalo. Dále děvčata musela mít dva polštáře pod hlavu a šest různě velikých polštářků na dekoraci. Povlaky na polštáře i peřiny byly z bílé látky a všívala se do nich krajka. Pod krajku se v případě

---

⁹¹ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 182-184 a 186-188

⁹² V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 160-161 a 175-176

⁹³ Sbíрка MUDr. Aliny Pišlové, *Sborník příspěvků p. Anny Pišlové do periodika Milovické echo*

polštářků jako ozdoba všívala ještě světle modrá nebo růžová látka. Povlak na příkrývku měl kromě krajky také uměleckou výšivku.

Po ukončení polních prací se tak hospodyně po večerech setkávaly a společně draly peří. Z pytle nejdříve vyndaly kupu husích brk a poté z nich odtrhávaly měkké části. Takto zpracované peří se pak přesypávalo do sýpek z látky, které ho nepropustily.

Draní peří bylo zdlouhavou záležitostí a trvalo i několik týdnů. Když byla práce hotova, připravila hospodyňka pro své pomocnice pohoštění.⁹⁴

Důležitou tradicí je také svatba. Aby se chlapec a dívka mohli vídat, musel chlapec požádat o možnost schůzek rodiče děvčete. Když se mladí rozhodli pro svatbu, uspořádaly se v domu rodiny nevěsty námluvy. Při námluvách rodina nevěsty přijala hosty z ženichovy strany a plánovaly se detaily svatby.

Musely se vybrat dvě osoby – ženatý muž a vdaná žena. Žena, starosvarba, se během obřadu měla starat o nevěstu a muž, družba, měl pomáhat ženichovi. Dále byly vybrány dva svobodné páry družiček a mládenců.

Bylo také potřeba určit čtyři až pět osob ze strany nevěsty i ze strany ženicha, které by se postaraly o jídlo. Dále se vybraly tři až čtyři ženy, které v zástěrách podávaly na stůl a sklízely použité nádoby, a tři až čtyři muži, kteří připravovali nábytek a roznášeli nápoje.

Také se tvořil seznam hostů. Hosté se dělili na tři skupiny. Jedni hosté byli pozváni pouze k nevěstě, druzí pouze k ženichovi a třetí hosté byli společní.

Ženich musel nevěstě zakoupit šaty anebo látku na ně, dále prsteny, závoj a boty. Nevěsta ženichovi kupovala pouze bílou košili.

Těsně před svatbou se ještě sešly družičky na takzvaný věneček, kde ke kytičkám přišívaly bílé stužky a zdobily myrtou věnečky, šaty a závoj. Zároveň připravovaly malinké kytičky a myrty se stužkou pro svatební hosty.

Bylo důležité zajistit, aby měl každý host svou židli, talíř, příbor, sklenici a také skleničku na lihovinu. A jídlo a pití se zajišťovalo i pro muzikanty, kteří seděli u odděleného stolu.

Na svatbu se porazilo prase, tele, husy nebo kachny a slepice. Z masa se kromě teplých jídel připravila tlačěnka, sádlo, uzené klobásy a sulc. Dále se připravila vlastní vodka ze

---

⁹⁴ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 160-161 a 175-176

zrní nebo cukru, ovocné víno, limonády a kompoty. Důležité také bylo připravit saláty, a hlavně salát z červené řepy a zavařené houby.

Připravovala se staročeská jídla, ale také některá jídla ukrajinská, jako například zmíněny salát z červené řepy, sulc a dušená žebírka s houbami.

Jako teplá jídla se podávaly holubce, karbanátky, brambory na více způsobů, dušené zelí, žebírka, husa nebo kachna a slepice na dva způsoby. Dále se podávaly vepřové řízky a vařené a sušené ovoce. Vařily se také dva druhy polévek. Jednou z polévek byl vývar ze slepičích vnitřností s nudlemi a druhou polévkou byl kaldoun. Kaldoun je drůbeží polévka, jejíž vývar se kromě z vnitřností dělá i z části těl drůbeže zahušťuje se jíškou a podává se s flíčky.

Ke snídani se pak podávala káva a koláče. Nešlo ale o typickou kávu, nýbrž o ječmen přelítý horkým mlékem.

Svatba probíhala dohromady tři dny. V sobotu po obědě se sešli hosté z obou stran do domu ženicha, kde se občerstvili. Pro hosty zde byly připravené vozy tažené koňmi, kteří byli ověnčeni stužkami a zvonečky, a pro ženicha bryčka. Celé procesí se přesunulo k nevěstě, kde se pohostili hosté, kteří byli pozváni jen k nevěstě.

V domu nevěsty byly připravené dvě další „nevesty,“ které měly za úkol rozveselovat hosty. Jedna z těchto nevěst měla komicky vypadající věneček a druhá panenku zavínutou v dece.

Když přijeli hosté a ženich k nevěstě, vyšly první falešné nevesty a snažily se ženicha naoko přemluvit, aby si vzal je. Poté z domu vyšla pravá nevěsta a za ní její rodiče a družičky. Ženich nevěstu políbil a v náručí ji odnesl zpět do domu.

Hosty a dárky zde ženich a nevěsta přijímali v oddělených místnostech. Poté se přešlo k hodovnímu stolu a před hostinou měl družba proslov, ve kterém přál štěstí novomanželům.

O přestávce se mezi jednotlivými jídly zpívalo a tančily se tance až do pozdních hodin.

Druhý den ráno se hosté sešli kolem jedenácté hodiny dopoledne, pila se ječmenná káva a jedly se koláče. Po občerstvení se s hlukem a písňemi jelo do domu ženicha. Nevěsta tam žádala rodiče ženicha, aby ji přijali do rodiny a ženich ji následně v náručí přenesl přes práh. K ženichovi pak přicházeli hosté, kteří byli pozváni jen k němu, a opět se hodovalo, tančilo a zpívalo. Poté se ženich s nevěstou a svědky přesunuli na úřad, kde si vyměnili

sňubní prsteny, pili šampaňské a občerstvili se. Později se místo na úřad chodilo do kulturního domu, kde oddávala paní A. V. Pišlová.

V pondělí se pak okolo dvanácté hodiny sešli hosté na takzvané sundávání věnečku neboli „odčepování.“ Nejdříve se tančilo a když se hrálo valčíkové sólo pro novomanžele, utvořil se kolem nich kruh, ze kterého po dvojicích vycházeli mládenci a děvčata a střídali se v tanci s nevěstou a s ženichem.

Poté se bez hudby doprostřed místnosti usadil na židli ženich a jemu na klín nevěsta. Přišla k nim starosvarba, která zpívala a sundala nevěstě závoj a věneček, a uvázala ji šátek. Tímto byla svatba ukončena a dále se slavilo.

Další velkou událostí v životě obyvatel Malé Zubovštiny bylo narození dítěte, které se slavilo dva dny a v den oslavy bylo dítěti poprvé oblečeno oblečení uzpůsobené podle české tradice.

Oblečení se skládalo z bílé košilky s krajkovými volánky a z dvou čepiček. Spodní čepička byla pro chlapce světle modrá a pro děvčata růžová a na ní se umísťovala druhá, háčkovaná čepička s volánky.

Dále bylo miminko zavínuto do peřiny, takzvané „zavivačky,“ jejíž povlak měl volánky okolo hlavičky. Nakonec se děťátku dal pod hlavičku krajkový polštářek.

Hosté pak chodili ke kolébce a přáli miminku a rodičům mnoho štěstí a zdraví. Někteří hosté také donesli dárečky nebo peníze.⁹⁵

Pochmurnou tradicí bylo poslední rozloučení. Podle tradice zemřelého pohřbívali až druhý či třetí den po smrti. Mezitím ležel v ledu v domě své rodiny. V domu i na dvoře se muselo pořádně uklidit a musela se připravit hostina podobná té na svatbě.

Dřevo na rakev pro zemřelého poskytl kolchoz a zhotovil jí místní truhlář. Rakev se pak natřela na černo a v případě smrti dítěte, děvčete nebo mládence na bílo. Zemřelý byl oblečen do tmavého oblečení, mládenci do svatebního obleku a děvčata do svatebních šatů. Pod hlavou se zemřelému umístil bílý polštář a do rukou kapesník. Zemřelý byl bez bot, v nohách měl věnec a po jeho boku se umístily květiny. Rakev pak byla ozdobena bílou látkou a černou stuhou.

---

⁹⁵ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 164-170

V den pohřbu se otevřená rakev umístila na lavici v místnosti, z níž byl odnesen veškerý ostatní nábytek. Rodinní příslušníci a přátelé se tam se zemřelým chodili rozloučit. Poté se rakev na dvoře přiklopila a šel se smuteční pochod.

Pokud byl někdo věřící a přál si na svém pohřbu faráře, mohla ho rodina zavolat, ale farář mohl obřad uskutečnit pouze v místnosti. Na hřbitově, jako veřejném prostranství, to vláda nepovolovala.

V čele smutečního pochodu se nesly věnce a za nimi šel dechový orchestr. Po věncích a orchestru neslo šest až osm mužů rakev, která se nesměla za žádných okolností vézt. Za rakví pak šla rodina a smuteční hosté.

Na hřbitově se pak víko ještě jednou a naposledy otevřelo a nebožtík byl pohřben. Poté se pokračovalo do domu zemřelého, kde byla hostina, na které někdo z příbuzných pronesl proslov, v němž shrnul život zemřelého.

Pokud se konal pohřeb dítěte, děvčete nebo mládence, byla rakev otevřená, nesla se opačným směrem než u dospělého a nesla se přímo v rukou, ne na pryčně. Víko pak nesly družičky ve věnečkách.

Deset až dvanáct párů družiček a mláďenců pak po pohřbu odešlo do kulturního domu, kde jedním až dvěma tanci odtancovalo neproběhlou svatbu zemřelého.

V Malé Zubovščině se oslavoval i odchod na vojnu. Vojenská služba původně trvala čtyři roky, později byla snížena na tři roky a nakonec na 2 roky.

Když měl mládenec odejít na vojnu, sešlo se příbuzenstvo, sousedé a přátelé a konala se hostina. Po hostině hrál orchestr, tančilo se a nakonec mláďence s přáním úspěšné služby a šťastného návratu vyprovodili.⁹⁶

Oblíbenou podzimní tradicí bylo posvícení. Do posvícení muselo být na poli a na zahradě vše hotovo a uklizeno. Týden před ním se všude uklízelo a několik dní před posvícením se peklo cukroví a koláče a porážela se hospodářská zvířata. Tradičním jídlem posvícení byla pečená husa, knedlíky a zelí a dále sváteční polévka kaldoun z drůbežích vnitřností s domácími nudlemi nebo drobením. Pevné datum posvícení nemá, české vesnice si jej ustanovily tak, aby se mohly vzájemně navštěvovat. V Malé Zubovščině se posvícení slavilo v neděli, která byla nejbližší svátku svatého Václava. Po hodování se šlo tančit a slavilo se až do rána. Druhý den odpoledne hrála posvícenská muzika, které se říkalo

---

⁹⁶ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 170-174

„zlatá“. Na tuto „zlatou“ musely mít ženy a dívky nové hedvábné šaty, které pak nosily jen na slavnostní příležitosti. Chlapci pak nosili bílé košile a tmavé obleky. Několik písní se hrálo jen pro děti, které přišly pečlivě nastrojené a učesané a dospělí jim házeli bonbony a ořechy. Poté se zahrál pochod, děti odešly a zábava už patřila jen dospělým. Hodovalo se pak i následující den, kdy po vsi jezdili hasiči od domu k domu a lidé je hostili. Večer se pak konala sousedská taneční zábava, která byla pouze pro vdané a ženaté. Hosté se rozjeli až ve středu ráno.⁹⁷

---

⁹⁷ Sbíрка MUDr. Aliny Pišlové, *Sborník příspěvků p. Anny Pišlové do periodika Milovické echo*

3 Návrat do Československé republiky

3.1 První světová válka

Na žádost krajských organizací bylo již 12. srpna 1914 povoleno vytvoření české vojenské jednotky Česká družina. Do ní se zapojili volyňští Češi, dobrovolníci a později i dobrovolníci z řad zajatců armády Rakouska-Uherska. Tato jednotka bojovala i v bitvě u Zborova.⁹⁸

Do České družiny se na počátku války přihlásilo přibližně 770 dobrovolníků, z toho třetinu tvořili obyvatelé volyňské oblasti. Počet dobrovolníků silně narůstal a v roce 1918 tak byla Družina přejmenována na československé legie.⁹⁹

V kolonii Zubovščina v první vlně mobilizace narukovalo téměř čtyřicet mužů a odvedli s sebou také koně. Po devíti měsících došlo k druhé vlně mobilizace, při které museli do armády nastoupit všichni muži do čtyřiceti dvou let.

Od roku 1917 začala morálka v armádě klesat a vojáci začali dezertovat, a přitom zahazovali své zbraně, kterých se chopilo okolní obyvatelstvo. Nastalo období bezvládní a okolní ukrajinské vesnice a různě utvořené zločinecké bandy začaly napadat české vesnice. V té době se sice započala formovat ukrajinská vláda, ale její vliv byl na srovnání pořádku příliš slabý.¹⁰⁰

Někteří Češi měli po válce snahu reemigrovat do nově vzniklého Československa, ale vláda Československé republiky to kvůli stavu země po první světové válce neumožnila.¹⁰¹

Po válce se v oblasti kolonie Zubovščina střídaly zločinecké bandy, které využívaly neschopnost úřadů. Obyvatelé kolonie Zubovščina tedy podporovali sovětskou moc, která zajišťovala pořádek a tím i ochranu. V kolonii Zubovščina vznikl revoluční výbor a vesnický sovět. Jeho prvním předsedou byl Jaroslav Volf.¹⁰²

---

⁹⁸ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 9

J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovni vidomosti*, s.18

⁹⁹ Dagmar MARTINKOVÁ, *Čítanka (nejen) pro volyňské Čechy*, s. 47

¹⁰⁰ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 33-35

¹⁰¹ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovni vidomosti*, s. 24

¹⁰² J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 36

Polsko využilo nastalý zmátek v Rusku a obsadilo západní část Ukrajiny s Volyní. Tento stav potvrdil Řižský mír, a Volyně tak byla od roku 1921 do roku 1939 rozdělena podél řeky Goryně na západní polskou a východní sovětskou část. Sovětskému svazu tak v budoucnu náleželo pouze dvacet procent obcí z volyňské oblasti a zůstalo v něm patnáct tisíc Čechů hlásících se k české národnosti.¹⁰³

3.2 Druhá světová válka

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století žilo ve Volyni sedmdesát procent Ukrajinců, šest procent Poláků, třináct procent Židů a jen necelé procento Čechů. Na začátku druhé světové války došlo k připojení západní části Volyně a Sovětský svaz nechal v letech 1940-1941 vyvézt statisíce Poláků s rodinami, a i některé české rodiny. Kromě odsunu těchto rodin docházelo k vyvražďování židovského obyvatelstva a příslušníci Ukrajinské povstalecké armády, kteří na území působili od roku 1942, vyvražďovali jak židovské, tak polské obyvatelstvo.¹⁰⁴

Německá armáda obsadila západní Ukrajinu a s ní i volyňskou oblast v červenci roku 1941.¹⁰⁵

Někteří Ukrajinci viděli v nacistech spojence, kteří jim pomohou s cílem vytvořit svobodnou Ukrajinu. Vstoupili tak do ukrajinské tajné policie a prováděli za Němce „špinavou práci,“ tedy vraždění komunistů a Židů.

Později si Ukrajinci začali uvědomovat nevýhody tohoto spojení a z ukrajinské tajné policie přešli do Ukrajinské povstalecké armády, které se přezdívalo banderovci.

Banderovci byli proti nacistům i bolševikům a zároveň se snažili o etnickou čistotu Ukrajiny. Jak bylo zmíněno výše, vyvražďovali židovské i polské obyvatelstvo, ale také vojáky rudé armády. Banderovci byli nepřátelští také vůči sovětským partyzánům, a i vůči Čechům. Docházelo k přepadávání a vraždění a podle údajů bylo bestiálně zavražděno přes 400 Čechů.

Němci Ukrajinu okupovali od roku 1941 do roku 1944. Během této doby velmi vážlo zásobování, a tak si lidé museli téměř vše vytvářet doma a začal velmi bujet černý trh. Lidé navíc museli chránit svůj majetek a životy před banderovci a okupanty.¹⁰⁶

---

¹⁰³ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovní vidomosti*, s. 10 a 19

V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 12-13

¹⁰⁴ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovní vidomosti*, s.13

¹⁰⁵ Jaroslav VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů II.: Léta 1914-1945*, s. 103

Kromě toho, že Češi bojovali v československých jednotkách na obou frontách a v partyzánských oddílech polské i sovětské armády, zakládali také protiokupační ilegální odbojové organizace.

Odbojovou organizaci Blaník založili v roce 1941 Josef V. Rejzek, Jiří Lízálek a Vladimír Knop, definitivně byl ale Blaník ustanoven až v roce 1943. Za cíl si tato organizace kladla, aby byli volyňští Češi po osvobození Volyňské gubernie Rudou armádou zařazeni do československých jednotek armády Sovětského svazu a také přípravu mužů na vstup do těchto jednotek. Představitelé Blaníku také vyjednávali s Ukrajinskou povstaleckou armádou a díky jejich činnosti tlak banderovců na Čechy polevil.

Blaník také vydával časopis Hlasatel, který kvůli bezpečnostním rizikům přestal vydávat těsně před osvobozením Volyně, které proběhlo v lednu a únoru roku 1944.

Čechy ve Volyňské gubernii ale před osvobozením nesužovala jen Ukrajinská povstalecká armáda. Dne 13. července roku 1943 byl nacisty vypálen Český Malín. Okupanti nahnali do budov, polili benzínem a zapálili tři sta sedmdesát čtyři Čechů, z toho sto pět dětí do čtrnácti let.¹⁰⁷

Po osvobození Rudou armádou v únoru 1944 Češi, díky činnosti organizace Blaník, vstoupili do československých jednotek. V prvním československém armádním sboru v Sovětském svazu bylo na začátku roku 1944 dvacet šest procent volyňského obyvatelstva. Ostatní obyvatelé Volyně pořádali finanční sbírky na nákup tanků a věnovali armádě koně, vozy, a i hudební nástroje.

Po náboru do prvního československého armádního sboru v Sovětském svazu vedeném generálem Ludvíkem Svobodou došlo k reorganizaci sboru. Stala se z něj nejpočetnější složka a nesl hlavní tíhu vojenských operací v Karpatech na podzim roku 1944. Zde dostali volyňští Češi od představitelů československé vlády příslib možnosti přesídlení zpět do vlasti i s rodinami.¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovni vidomosti*, s. 19-23

¹⁰⁷ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovni vidomosti*, s.19-23

Jaroslav VACULÍK, *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945-1948*, Brno 1984, s. 46-48

Jiří HOFMAN – Jaroslav VAUCILÍK, *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji*, Praha 2004.

¹⁰⁸ J. VACULÍK, *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945-1948*, s. 50

Jaroslav VACULÍK, *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950*, Brno 1993, s. 36

J. HOFMAN – Jaroslav VAUCILÍK, *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji*

Celkem při druhé světové válce zahynulo osm procent volyňského obyvatelstva. Sedm českých volyňských rodin obdrželo od státu Izrael titul Spravedlivý mezi národy za ochranu židovského obyvatelstva před okupanty. Celkem bylo na Volyni českými rodinami zachráněno dvě stě třicet Židů.¹⁰⁹

3.2.1 Válka v Malé Zubovščině

Druhá světová válka pro obyvatele kolonie Zubovščina začala 22. června 1941, kdy byla bombardována blízká obec Žitomir. Okamžitě došlo k mobilizaci všech mužů od osmnácti do padesáti let.

Ti, kdo nebyli mobilizováni, což byli starší muži, děti a ženy, byli nasazeni na urychlené vybudování blízkého letiště Chodaky.¹¹⁰

Do kolonie Zubovščina o válečných událostech docházelo jen málo informací. Fungovala totiž přísná cenzura a vojáci z fronty měli zakázáno zmiňovat místo pobytu. V novinových článcích byla navíc situace příkrášlována.

V červenci ale přes novinové články přišel příkaz hnát všechn dobytek dál na východ a evakuovat kolchoz, což měl na starosti jeho ředitel Josef Pišl. Na hospodářském dvoře tak zůstali jen dva býci a koně.

Obyvatelé začali s přípravou úkrytů. Vykopali zákopy, které zakryli tlustou vrstvou klád a zeminy.¹¹¹

Během druhé světové války za okupace v kolonii Zubovščina také zakázali kolchoz a majetek se měl rozdělit mezi obyvatele. S tím byl ale problém, protože v kolonii Zubovščina zůstalo málo koní, kteří by obdělávali pole, a tak se obyvatele rozdělili do sedmnácti skupin po deseti rodinách, kterým velel desátník. Skupiny obdržely stejnou rozlohu pole v různých místech podle kvality půdy, aby rozdělení bylo spravedlivé. Dále skupiny dostaly koně a zemědělské nářadí. Každá desátka pak musela německým okupantům věnovat určité procento toho, co vyprodukovala.¹¹²

---

¹⁰⁹ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovni vidomosti*, s.19-23

¹¹⁰ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 30

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Sborník příspěvků p. Anny Pišlové do periodika Milovické echo*

¹¹¹ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 54-65 a 74

¹¹² J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 54-65 a 74

V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 110

Němci během okupace také odvezli mnoho obyvatel Ukrajiny na nucené práce do Německa. Z kolonie Zubovščina to bylo celkem čtyřicet jedna děvčat a chlapců.¹¹³

Obyvatelé kolonie Zubovščina během válečného stavu využívali na mletí mouky žrnu. Žrna se skládala z dřevěného trnu na lavici, která byl ovinutý dírkovaným plechem. Zásobování v obci nebylo organizované, lidé si, pokud to bylo možné, vše vyrobili doma. Obyvatelé z měst chodili do vesnic a směnovali potraviny za průmyslové zboží. Jinak ale lidé v kolonii Zubovščina místo petrolejových lamp používali knot ponořený do sádla, místo sirek křesadla a místo cukru vařili sirob z cukrové řepy. Dále si lidé po domácku vařili mýdlo, a i vodku samohonku.

Starostou byl v této nelehké době Jaroslav Macháček. Starosta se snažil uchránit své spoluobčany a udržet stav, což se mu za určitých ústupků dařilo, ale po válce byl zatčen.

Od podzimu roku 1943 bylo ve vesnici z východu slyšet dunění, které způsobily boje za osvobození Kyjeva. Kyjev byl osvobozen 6. listopadu 1943 a pochod ustupujících německých vojsk se kolonii Zubovščina jen těsně vyhnul kvůli blatům a rašeliništím v okolí. V sousední obci Stremyhorod sebou ustupující německá armáda brala zajatce, aby se nemohli připojit k armádě Sovětského svazu.

17. listopadu 1943 přišla do kolonie Rudá armáda, z kolonie Zubovščina pak pokračovala na Korosteň, kterou osvobozovala dva dny, ale tam se fronta zastavila. Došlo k nové mobilizaci, do armády vstoupili zranění, utečenci ze zajateckých táborů a chlapci, kteří od doby první mobilizace dospěli k věku vhodnému ke vstupu do armády.

V prosinci Němci dobyli Korosteň zpět a Rudá armáda se zastavila v Stremyhorodu. U kolonie Zubovščina tak vznikla linie fronty a starci, vdovy, a matky s dětmi se rozhodli k evakuaci do vesnic na východě.

Korosteň byla Rudou armádou dobyta zpět na konci prosince 1943 a lidé z kolonie Zubovščina se navrátili zpět do svých domovů. Několik stavení během bojů vyhořelo nebo bylo rozebráno pro úkryt nebo zátaras a některá stavení byla vykradena. Češi ze Stremyhorodu se kvůli vypálení svých domovů stěhovali k příbuzným do kolonie Zubovščina, a tak kolonie ve Stremyhorodu zanikla úplně.¹¹⁴

---

¹¹³ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 120

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Sborník příspěvků p. Anny Pišlové do periodika Milovické echo*

¹¹⁴ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 54-65 a 74

Do kolonie Zubovščina byla přenesena polní nemocnice. K zřízení nemocnice byly využity veřejné i hospodářské budovy, a i některé rodinné domy. Jednalo se o všechny sklady, dva kravíny, školu a kulturní dům pro nemocnici a také mlýn, ve kterém byla umístěna márnice. Když pak byla polní nemocnice převezena, začalo se s opětným budováním kolchozu.¹¹⁵

Jako nemocnice na konci druhé světové války sloužila také lékařská ambulance u Mostvanského podniku na těžbu rašeliny.¹¹⁶

Pole byla zničená, zdraví a silní koně byli vyměněni za strhané koně a bylo málo hovězího dobytka. Navíc se mladé krávy musely prodávat státu. V kolonii Zubovščina se tak zaměřili na mléčnou výrobu a na chov ovcí, prasat a drůbeže.

Stále ještě probíhala druhá světová válka a v kolonii tak chyběli muži. Zemědělství museli obstarávat ženy a mladiství od 14 let. Chlapci se starali o koně a děvčata krmila a dojila krávy. Jednotlivé brigády si rozdělily náradí a koně a na jaře roku 1944 již bylo vše zaseto.

Po přesunu nemocnice byla opět zprovozněna škola, ale mnoho žáků muselo pracovat v kolchozu a na výuku tak měli málo času.

Po skončení druhé světové války bylo v kolonii Zubovščina šest set osmdesát tři obyvatel a z toho jen sto devatenáct mužů.¹¹⁷ Celkem se z bojiště nevrátilo více než osmdesát mužů.¹¹⁸

3.2.2 Reemigrace volyňských Čechů

Již 24. dubna 1945 předalo poselstvo vojáků 1. československého armádního sboru v Sovětském svazu, vedené bývalým předsedou České matice školské na Volyni Vladimírem Mesnerem, předsedovi vlády a poté i prezidentovi Edvardu Benešovi žádost o navrácení Čechů z Volyně do staré vlasti.

26. května pak proběhla schůze devadesáti čtyř zástupců volyňských obcí, kteří pověřili Prozatímní volyňský akční výbor přípravou reemigrace a předali žádost o navrácení občanů české národnosti do Československa ministroví zahraničí Janu Masarykovi.

---

¹¹⁵ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 54-65 a 74

V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 113

¹¹⁶ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 200

¹¹⁷ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 54-65 a 74

¹¹⁸ Sběrka MUDr. Aliny Pišlové, *Sborník příspěvků p. Anny Pišlové do periodika Milovické echo*

Část pracovní náplně týkající se požadavků a potřeb Čechů z Volyně převzala Vojenská skupina Žatec, která vznikla v letních měsících roku 1945 a jejímž cílem byla demobilizace a usídlení volyňských vojáků.

Na konci července vláda oficiálně vyzvala zahraniční krajany k návratu do vlasti. Za průběh přesídlování v Československé republice odpovídalo ministerstvo ochrany práce a sociální péče, ministerstvo národní obrany, za zemědělské usídlování odpovídalo ministerstvo zemědělství a jeho osídlovací komise a za nezemědělské usídlování odpovídaly osídlovací úřady.¹¹⁹

Na výzvu a za pomoci vlády Československé republiky tak reemigrovalo mezi lety 1945 a 1950 přes dvě stě tisíc Čechů a Slováků a z toho přes třicet tři tisíc Čechů z Volyňské gubernie.¹²⁰

Volyňští Češi měli být pole vlády přesídleni do oblastí po vystěhovaných Němcích, protože se předpokládalo, že v pohraničí bude málo pracovních míst. Tento předpoklad byl nakonec chybný, jelikož se do pohraničí přestěhovalo mnoho obyvatel z československého vnitrozemí. Volyňští Češi samotní chtěli být usazeni jako celek a prostřednictvím Prozatímního volyňského akčního výboru podali v srpnu 1945 žádost ministru zemědělství o výhradní usídlování na Žatecku, Podbořansku, Litoměřicku a Českolipsku v Čechách a v Olomoucku, Šumpersku a v okolí města Štramberk. Ze začátku bylo toto kompaktní osídlení podporováno, ale nakonec nešlo uskutečnit. Volyňským Čechům bylo v těchto oblastech po několika jednáních nakonec přislíbeno třicet procent zemědělských usedlostí, to se ale nevztahovalo na hospodářskou půdu. Okresní správci v Žatci a Podbořanech byli také proti usídlování celých vesnic, zároveň se ale dodržovalo, aby byly vdovy po padlých vojácích usídleny v blízkosti své rodiny. Tím, že přistěhovalci nebyli usídleni v celku, se zabránilo pásmu kolonií vojáků a hromadnému odsunu českých národních správců, kteří se v pohraničí usídlili.¹²¹

---

¹¹⁹ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 37

J. VACULÍK, *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950*, s. 38

Jaroslav VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů III.: Léta 1868-1914*, Brno 2001, s. 7-9

¹²⁰ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovni vidomosti*, s. 3

¹²¹ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 39-41

J. VACULÍK, *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950*, s. 36-37

J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů III.: Léta 1868-1914*, s. 9-10 a 12-14

Členové vojenské skupiny Žatce měli v pohraničí mnoho problémů. K osídlení zde bylo zbývalo málo objektů, nacházeli se zde ještě neodešlí zfanatizovaní Němci, pro které byli „Svobodovci,“ jak volyňské Čechy Němci nazývali, nepřáteli a potíže měli i s vojáky Rudé armády, kteří v noci opouštěli své kasárny. Zároveň měli tito volyňští Češi obavy o své rodiny, které na Volyni zatím zůstávaly a s kterými po uzavření sovětské hranice bylo přerušeno poštovní spojení. Z těchto důvodů se přes dva tisíce volyňských vojáků vrátilo na Volyň a zatím nevyužilo možnosti získat české občanství.¹²²

Usídlování volyňských vojáků probíhalo velmi pomalu a ministerstvo zemědělství tak vydalo pokyn, aby byly akce slavnostně ukončeny ještě před 28. říjnem 1945, což bylo vzhledem k pozdějšímu zahájení usídlování volyňských vojáků a nedostatku objektů na Moravě nemožné.

Definitivní usídlení vojáků proběhlo až v září a říjnu 1946. Celkem bylo usídleno dva tisíce sedm set šedesát vojáků, z toho osm set devadesát pět v okolí Štramberku, Moravského Krumlova a Mikulova zbytek hlavně na Žatecku, Podbořansku a Litoměřicku.

Navíc se v těchto místech usídlilo čtyři sta třicet nezemědělských osob. Byli to řemeslníci, obchodníci, řezníci, cukráři atd. Kvůli zničení příslušných dokladů během války nemohli tito živnostníci dokázat svou způsobilost, a tak jim byly přiznány úlevy. V Československu byly navíc pro provozování těchto činností mnohdy jiné požadavky, a tak museli uchazeči, kteří zde chtěli provozovat živnost složit zkoušku, která prověřila jejich znalosti a dovednosti v jejich oboru.

Svaz z Čechů z Volyně původně požadoval, aby byly vojákům a jejich rodinám pozemky přiděleny zdarma, což ale bylo vládou zamítnuto. Byla jim ale udělena výrazná sleva a možnost splatit pozemek do patnácti let. Navíc měli přistěhovalci možnost v případě nemožnosti splácet první splátku odložit.

Ministerstvo ochrany práce a sociální péče poskytovalo vojákům také půjčky a zařizovalo výpomoci. Sociální výpůjčky činily dva až pět tisíc a produktivní výpůjčky činily až dvacet tisíc bezúročně nebo přes dvacet tisíc s tří procentním úrokem na tři až pět let.

Myslelo se i na vzdělání, a tak byly pro vojáky, kteří kvůli válce přerušili studium na středních školách, zřízeny kurzy ukončené maturitou.¹²³

---

¹²² J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů III.: Léta 1868-1914*, s. 10

¹²³ J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů III.: Léta 1868-1914*, s. 15, 21, 24, 26, 28 a 29

Oficiální jednání mezi vládou Československé republiky a vládou Sovětského svazu probíhalo od července 1945, kdy došlo k jednání o odstoupení Podkarpatské Rusi.

Modelem pro dohodu mezi vládami byla dohoda mezi Sovětským svazem a Polskou prozatímní vládou, která umožňovala sovětským občanům polské a židovské národnosti, kteří ale zároveň byli před rokem 1939 polskými občany, přijmout polské občanství a emigrovat. Tato dohoda byla oboustranná, a tak polští občané ruské, ukrajinské, běloruské nebo litevské národnosti mohli emigrovat do Sovětského svazu a přijmout zde občanství.

Dohoda mezi Sovětským svazem a Československou republikou tak obdobně umožňovala sovětským občanům české a slovenské národnosti přijmout československé občanství a emigrovat, a naopak českoslovenští občané ruské, ukrajinské a běloruské národnosti mohli emigrovat do Sovětského svazu.

České úřady pověřené dohledem nad reemigrací se ale u sovětské vlády setkaly s neochotou a zdržováním. Prezident Edvard Beneš tak ve snaze stihnout reemigraci rodin volyňských vojáků ještě před dněmi roku 1946 napsal v březnu 1946 dopis přímo J. V. Stalinovi. V osobním dopisu Edvard Beneš Stalina žádal o svolení a pokyn k podepsání této dohody.

Volyňské obyvatelstvo navíc zažívalo teror ukrajinských nacionalistů a opakovaně žádalo československé vojenské velitelství ve městě Rovno o vojenskou ochranu.

Smlouva o dobrovolné oboustranné reemigraci byla podepsána 10. července 1946. Pro organizace přesídlení byla zřízena Smíšená československo-sovětská komise, která sídlila v Moskvě. Tato komise měla šest členů, tři československé a tři sovětské. Navíc měly obě strany na území druhého státu hlavního zplnomocněnce a jeho zástupce a na ně vždy dohlížel hlavní zástupce daného státu. Rozpočet na tuto oboustrannou reemigraci činil přes sto sedmdesát jedna milionů československých korun a většina této částky byla určena na dopravu, ubytování a stravu přistěhovalců.

Úkolem hlavních zplnomocněnců bylo určit rajónní zplnomocněnce, kteří informovali krajany o možnosti emigrace a rozdávali formuláře k takzvaným opčním žádostem neboli žádostem o přijetí nového občanství a formuláře o zanechaném majetku. Nakonec tyto formuláře i vybírali a vytvořili podle nich seznamy.

Seznamy pak rajónní zplnomocněnci předali hlavnímu zplnomocněnci, který je předal ministerstvu vnitra. Pokud ministerstvo vnitra udělilo seznamu souhlas, informovalo o tom hlavního zplnomocněnce, který informoval rajónní zplnomocněnce a ti pak žadatelům o

občanství a přesídlení vydali potřebné doklady, opční osvědčení a každé rodině ještě listy o přesídlení.

Osoby, které se zajímaly o přesídlení a nové občanství, měly podat žádost do 15. září 1946. Tato lhůta byla z důvodu, že přesídlovací mise získala sovětská víza až 27. října 1946, a byla posunuta nejprve na 12. prosinec a nakonec na 31. prosince 1946. Po uplynutí této lhůty byla žádost o občanství a přesídlení přijata jen od osob, které se opozdily ne svou vinou, nebo které žádost podaly v čas, ale chyběly jim potřebné doklady, což byly občanské průkazy, potvrzení o pobytu, a majetkových poměrech a vojenské knížky. Emigranti si s sebou mohli vzít movitý majetek a přednost měly mít rodiny vojáků již usídlených v Československé republice, vdovy a sirotci po padlých vojácích a také invalidé a přestárle osoby. Z důvodů posunutí lhůty pro dodání žádostí o přesídlení byla posunuta i lhůta pro vystěhování, která byla původně určena k 15. listopadu 1946, na 15. březen a nakonec na 1. květen 1947. Poslední transport ale přesto odjel až 10. května 1947.

Definitivní počet žadatelů o československé státní občanství a emigraci do Československé republiky byl přes třicet čtyři tisíc osob v deseti a půl tisíci rodinách. Z celkové počtu žadatelů jich bylo vyloučenou pouze sto dvanáct a z toho třicet šest z důvodu vazby.

Žadatelé pak byli rozděleni podle pořadí transportu do tří skupin na rodiny vojáků již žijících v Československé republice, na zemědělce a na dělníky a živnostníky.

Pro transporty volyňských Čechů do Československé republiky, kterým dohlíželi zdravotníci a veterinární správa, byla zvolena trasa přes města Mukačevo a Čop. Vlaky vyslaly československé státní dráhy a ve městě Čop se vyměnil československý personál za sovětský a stejně tak i lokomotivy. Vagony pak dojely do Mukačeva, kde končila širokorozchodná trať.

Přesídlenci v již transportech a také v době, než byli usídlení, dostávali třikrát denně teplé jídlo, což měla na starost vojenská správa. Zdravotní a veterinární péči pak mělo na starost ministerstvo zdravotnictví, které zřizovalo i karanténní stanice.¹²⁴

Nárok na reemigraci ale neměl každý. Dohoda platila jen pro oblast Volyňské gubernie, a i v ní bylo specifikováno, že nárok na odstěhování mají pouze rodiny, kde je hlavou rodiny Čech nebo ovdovělá Češka. To znamená, že rodina, kde byla česká manželka a ukrajinský manžel, nárok na přesídlení neměla.

---

¹²⁴ J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů III.: Léta 1868-1914*, s. 41, 42, 45-53, 56, 59, 66 a 67

Tím, že dohoda platila jen pro Volyňskou gubernii, nebylo přesídlení umožněno ani Čechům z Malé Zubovštiny, jelikož ta se nacházela v gubernii Kyjevské. Přesídlení nebylo ze stejného důvodu umožněno ani obci Malinovka, která vznikla roku 1889, nebo obci Komarovka. Pro Malou Zubovštinu a Malinovku se používá označení Černobylští krajané.

Československá vláda se snažila o navrácení alespoň rodin vojáků pocházejících z těchto oblastí a již žijících v Československé republice. Mělo se jednat o tisíc sto osmdesát osm osob a z toho čtyři sta padesát pět dětí. Sovětská vláda to neumožnila, ale poskytovala těmto rodinám dlouhodobá výjezdní víza k pobytům v Československé republice.

Přestože byli obyvatelé Malé Zubovštiny zklamaní, nikdo nic oficiálně nepodnikl a zůstali na Malé Zubovštině další desetiletí. Kolchoz Malé Zubovštiny díky pracovitosti Čechů mezi ukrajinskými kolchozy vynikal a měl úspěchy i ve vědě a technice.

Kromě sovětských občanů české národnosti z oblastí mimo Volyňskou gubernii zůstali na Ukrajině i ti, kteří nestihli podat přihlášku do 31. prosince 1946 vlastní vinou, a ti, kteří se nedostavili k transportu. Ti pak ještě dostali šanci v podobě možnosti dodatečného přihlášení u milic v jednotlivých rajonech nebo na československém velvyslanectví v Moskvě.¹²⁵

První transport pak vyjel 30. ledna z města Dubno a do Žatce dojel 8. února 1947. Z celkové počtu žadatelů dostalo souhlas třicet čtyři tisíc deset osob v přibližně deseti a půl tisíce rodinách a skutečně emigrovalo něco přes třicet tři tisíc osob. Některým osobám bylo přesídlení zamítnuto, někteří se k transportu nedostavili a sto sedmdesát šest osob se přesídlení nedožilo. Z celkové počtu přistěhovalců byly pouze necelé tři tisíce obyvatel z města. Kromě osob do Československé republiky přicestovalo také několik set ovcí, tisíce kusů drůbeže, skoro sedm tisíc krav a k nim jeden tisíc telat, něco přes šest tisíc koní a přibližně čtyři tisíce vepřů.¹²⁶

---

¹²⁵ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovni vidomosti*, s. 13 a 24-25

J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovština na Ukrajině*, s. 74

V. HÁJEK, *Česká Zubovština v SSSR*, s. 39-41

J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů III.: Léta 1868-1914*, s. 67

¹²⁶ J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů III.: Léta 1868-1914*, s. 63, 64, 69 a 70

3.3 Černobyl

Druhá vlna reemigrace proběhla v letech 1991 až 1993 v rámci humanitární akce řízené československou vládou.¹²⁷

V elektrárně Černobyl, od Malé Zubovščiny vzdálené přibližně šedesát až sedmdesát kilometrů, došlo v sobotu 26. dubna 1986 k výbuchu a následnému rozšíření radiace do rozsáhlých oblastí Ukrajiny, Běloruska a Ruska. Takto velký rozsah byl způsoben nevhodnými kroky vlády při krizovém postupu. Veřejnost byla o havárii informována až o dva dny později 28. dubna a informace byly strohé a neúplné.¹²⁸

Obyvatelé Malé Zubovščiny se již v den nehody dozvěděli, že se v Černobyly něco přihodilo, a to z toho důvodu, že nejezdily autobusy, které byly povolány na evakuaci osob z Černobyly.¹²⁹

2. května přišel rozkaz k hermetickému uzavření studen, dále bylo přikázáno neotevírat okna a co nejméně se zdržovat v otevřených prostorách. Dále na lidi bylo naléháno, aby pokud možno nikam nevyjížděli, aby nezvířili prach.

Generální tajemník Ústředního výboru KSSS lidu více podrobnou zprávu o havárii oznámil až 15. května a nařídil obyvatelům Malé Zubovščiny, aby během třiceti šesti hodin zařídili následující.

Měl být okamžitě předčasně ukončen školní rok a děti měly být odvezeny na tábory do západních částí Ukrajiny. Děti v táborech měly zůstat do půlky prázdnin, ale nakonec bylo vládou nařízené prodloužení táborů až do konce prázdnin.

Přesto všechno média lid dál uklidňovala a pokračovaly obvyklé práce na polích.¹³⁰

V roce 1989 vláda žáky opět poslala na prázdniny na tábor, tentokrát až k černomořskému pobřeží Sevastopolu.

Do Malé Zubovščiny pronikaly zprávy o nebezpečnosti havárie a zástupci Viktor Javůrek a Vladimír Volf byli vysláni na generální konzulát Československé republiky v Kyjevě, kde v té době úřadoval delegát Zdeněk Huml. Delegát Zdeněk Huml doporučil zástupcům

---

¹²⁷ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovní vidomosti*, s. 4

¹²⁸ WIKIPEDIA, *Černobylská havárie*, WIKIPEDIA, 5. 6. 2020
https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cernobylsk%C3%A1_hav%C3%A1rie (8. 7. 2020)

¹²⁹ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 130-138

¹³⁰ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 122

z Malé Zubovštiny jednat v rámci iniciativní skupiny pro vytvoření kulturně osvětové krajské organizace Čechů a Slováků na Ukrajině.

Vznik iniciativní skupiny pro vytvoření kulturně osvětové krajské organizace Čechů a Slováků na Ukrajině inicioval docent Boris Iljuk, jehož manželkou byla Marie Řezná, která se narodila v Malé Zubovštině. Z této iniciativní skupiny později vznikla Československá kulturně osvětová společnost Jana Ámose Komenského.

Cíli Československé kulturně osvětové společnosti J. A. Komenského byly snaha o zachování tradic a jazyka, pořádání konferencí mezi Československou republikou a Sovětským svazem, prosazování výuky českého a slovenského jazyka v místech větší koncentrace Slováků nebo Čechů a také se snažila pomoci občanům Malé Zubovštiny a dalším Černobylským krajanům vyjednat podmínky k vystěhování.

V rámci Československé kulturně osvětové společnosti J. A. Komenského byla ustanovena Malozubovščinsko-Korostěňská organizace, do jejíhož vedení byl zvolen Viktor Javůrek jako předseda a mluvčí a Jaroslav Ornst s Vladimírem Černým jako místopředsedové.

V únoru roku 1990 bylo oznámeno, že prezident Československé republiky Václav Havel navštíví Moskvu a Československá kulturně osvětová společnost J. A. Komenského s delegátem Z. Humlem zařídila, že si pan prezident Václav Havel vyhradí dvacet minut svého času pro zástupce krajanů z ohrožené zóny.

27. února roku 1990 přijal prezident Václav Havel Borise Iljuka a Viktora Javůrka. Během tohoto jednání jim prezident Havel přislíbil pomoc. Prezident Havel pověřil velvyslance v Moskvě Rudolfa Slánského, aby začal s vyjednáváním a podnikl náležitá opatření.

V časopisu Pravda pak vyšel článek Černobyl 90, který informoval o nových koncentracích zamoření. Jedním z těchto center byla i blízká Korostěň, a tak se s vládou Československé republiky vyjednálo, že děti odjely na ozdravné pobyty do Československa.¹³¹

Brzy po setkání s panem prezidentem Havlem dorazila první humanitární pomoc z Československa. Náklad potravin nejdříve přiletěl nákladním letadlem do Kyjeva a odtud byl následně kamiony dopraven do Malé Zubovštiny.

Prezident Václav Havel pověřil zaměstnankyni křesťanské demokratické strany paní Věru Doušovou, aby sestavila seznamy osob, které mají zájem o přesídlení, s informacemi o tom, kam si přejí být přestěhováni. Paní Doušová pak v Malé Zubovštině působila a

---

¹³¹ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 131-152

informovala obyvatele obce o možnostech přesídlení, které jim jsou k dispozici, a jaká práce je tam čeká.

Paní Doušová se obávala, že by národ mohl přistěhovalce považovat za Rusy a nebýt tak k jejich přesídlení nakloněn. Vystupovala proto v televizi, psala články do novin a vystupovala v rozhlasu a informovala veřejnost o historii přesídlení Černobylských krajanů, o jejich tradicích, které si přivezli z Čech a které stále dodržují, a o jejich nebezpečné situaci. Zároveň na každou humanitární akci vozila i televizní štáb, s kterým zaznamenávala životní osudy jednotlivých obyvatel.

Její činnost měla úspěch a lidé v Československu měsíčně pomáhali při potravinových sbírkách materiálně i finančně.

Na žádost křesťanské demokratické strany přispělo ministerstvo zdravotnictví v čele s ministrem Martinem Bojarem na tříměsíční ozdravné tábory pro dvě stě dětí z Malé Zubovštiny. Ministr zdravotnictví pak pro šedesát nejvíce nemocných dětí zajistil nemocnice, léčebny a lázně. Materiální podporu těchto nemocnic zařizovala i bývalá první dáma Olga Havlová, která sehnala injekční stříkačky, obvazy, dezinfekci a vitamíny.

Na těchto ozdravných pobytech se děti, které česky uměly pouze mluvit, učily i číst a psát.¹³²

Některé děti měly potíže se štítnou žlázou, trpěly na bolesti hlavy a také na časté krvácení z nosu.¹³³

Od 10. ledna 1991 působila paní Doušová jako poradkyně ministerstva pro hospodářskou politiku a rozvoj. Účastnila se jednání s vládou v Kyjevě, kde se projednávaly potřebné kroky ohledně dokladů a finanční kompenzace. Vlády se sice na těchto záležitostech dohodly, ale místní úřady a matriky se neměly k tomu tyto závazky plnit. Vera Doušová tak musela tyto úřady obcházet a ukazovat jim kopie mezivládní dohody.¹³⁴

Souhlas s přesídlením krajanů do Československa vyslovila vláda Československé federativní republiky již v prosinci 1990. Na starost si reemigraci vzal předseda vlády Petr Pithart v koordinaci s ministerstvem pro hospodářskou politiku a rozvoj ČR.

---

¹³² V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 127-138

¹³³ M. PÁNKOVÁ, *Dětem od Černobyli*, Zpravodaj 1991, č. 5., s. 3

¹³⁴ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 127-138

První odjezd dvanácti rodin se uskutečnil až 22. dubna 1991. Poté transport přivážel české rodiny každé tři týdny až poslední přijel 3. prosince 1991.¹³⁵

V následujících letech pak docházelo k repatriaci Čechů z celé Ukrajiny a dalších částí bývalého Sovětského svazu.¹³⁶

Ze strany vlády Československé federativní republiky bylo o přesídlenec dobře materiálně postaráno, ale Ukrajina se ke svým bývalým obyvatelům zachovala nevděčně. Úhrada za majetek byla velmi nízká a reemigranti, kteří přesídlovali v letech 1992 a 1993, nedostali dokonce žádnou úhradu.¹³⁷

Celkem reemigrovalo tisíc osm set šest osob ze Žitomírské a Kyjevské oblasti Ukrajiny a Mozyrské oblasti Běloruska. Přistěhovalci se usídlili ve dvaceti sedmi okresech a v nich padesáti šesti lokalitách.¹³⁸

Z původních tisíc dvaceti obyvatel v Malé Zubovščině zůstalo pouze padesát.¹³⁹

3.4 Po návratu

Již v roce 1945 vznikl Prozatímní volyňský akční výbor, jež tvořili bývalí pracovníci Krajské péče, která se před válkou starala o Čechy na Volyni, členové bývalé odbojové organizace Blaník, bývalí volyňští příslušníci 1. československého armádního sboru v SSSR a členové mládežnických organizací. V čele tohoto akčního výboru stáli Jaroslav Perný jako jeho předseda a Vladimír Mesner, Jaroslav Kozák a Vojtěch Hovorka jako místopředsedové.

Z Prozatímního volyňského akčního výboru později vznikl Svaz Čechů z Volyně se sídlem v Žatci.

Cílem této organizace bylo napomáhat usídlení reemigrantům, jednat s úřady a pomáhat se adaptovat na nové podmínky. Svaz také pomáhal vyjednat materiální vyrovnání za majetek z Volyně a vydával časopis *Věrná stráž*, jehož první číslo bylo vydáno 28. října 1946. Na

---

¹³⁵ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 131-152

¹³⁶ Sdružení Čechů z Volyně a jejích přátel, *REPATRIACE POKRAČUJE*, Zpravodaj, 1991, č. 6, s. 4

¹³⁷ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovni vidomosti*, s. 26

¹³⁸ Olga MERTLÍKOVÁ, *Reemigrace krajanů ze zemí bývalého Sovětského svazu: sborník příspěvků z konference konané ve dnech 21. a 22. září 2001*, Jaroměř 2002, s. 39

¹³⁹ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 119

zajištění usídlení vojáků, vdov a sirotků po padlých vojácích a ostatních reemigrantů byly založeny dvě odborné komise, jedna zemědělská a druhá pro odborná povolání.

V rámci Svazu Čechů z Volyně vznikl Kruh přátel volyňských Čechů, který zajišťoval sociální péči.¹⁴⁰

Kromě sociální péče, kterou financoval z Malínského fondu, Kruh přátel volyňských Čechů také šířil povědomí o volyňských reemigrantech. Z Malínského fondu byl financován domov pro volyňské studenty a z jeho příspěvků byl podporován i kulturní život přistěhovalců.¹⁴¹

Později v roce 1957 byl spolek zrušen jako nežádoucí, ale po změně režimu byl v roce 1990 založen jeho pokračovatel s názvem Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, který se zaměřuje na prezentaci historie volyňských Čechů veřejnosti.

Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel vydává časopis Zpravodaj, pořádá besedy a sympozia a také pomáhal s adaptací černobylyských krajanů.¹⁴²

Někteří volyňští Češi a černobylyští krajané se na Ukrajině rozhodli zůstat. Česká komunita v roce 1991 založila Žitomírský spolek volyňských Čechů, který si klade za cíl zachovat českou identitu v českých rodinách. Spolek také obnovuje a chrání kulturní dědictví prvních osadníků. V tomto duchu založil několik muzeí a nechal vytvořit pamětní desky. Dále spolek organizuje výuku českého jazyka pro děti i dospělé ve skupinkách i na letních táborech. Spolek také udržuje folklórní tradici a skupiny v rámci spolku vystupují na mezinárodních folklórních festivalech v ČR. Důležitým posláním spolku je také vzájemná pomoc členům, zvelebování území a restaurování českých památek.

Dalším spolkem působícím na Volyni je od roku 1991 je Matice volyňská, která pokračuje v tradicích České matice školské působící na Volyni v letech 1923-1939. Tato organizace udržuje tradici výuky českého jazyka a další české národní tradice a zvyky.¹⁴³

---

¹⁴⁰ J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovni vidomosti*, s. 28

J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů III.: Léta 1868-1914*, s. 7-8

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Sborník příspěvků p. Anny Pišlové do periodika Milovické echo*

¹⁴¹ J. VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů III.: Léta 1868-1914*, s. 8 a 31

¹⁴² J. HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovni vidomosti*, s. 28

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Sborník příspěvků p. Anny Pišlové do periodika Milovické echo*

¹⁴³ Dagmar MARTINKOVÁ, *Čítanka (nejen) pro volyňské Čechy*, s. 304-305, 308-309

4 Rodina Pišl-Hájek

Jedna z rodin z Třesovic na Královéhradecku, které zakládaly kolonii Zubovščina, byla rodina Jana Pišla a jeho ženy Anny, rozené Rybové. Jan Pišl měl ze dvou manželství dohromady osm potomků. Sedm z nich (Václav, Jiří, Emilie, Anna, František, Josef a Františka) přesídlilo v letech 1871-1872 s otcem na Ukrajinu, a nejstarší syn Jan jako jediný zůstal v Čechách.

Rodina Pišlů se v kolonii Zubovščina zvětšovala a pro rozlišení jednotlivých rodin se začaly používat přezdívky. O většině členů rodiny Pišlových nemáme mnoho podkladů a autor souhrnného textu Ing. Vladimír Hájek se zaměřil na rodokmen syna Jana Pišla – Jiřího Pišla a z jeho potomků hlavně na rodinu jeho syna Františka.

Jiří Pišl se narodil v roce 1843 v Třesovicích a zemřel v roce 1902 v kolonii Zubovščina. Jeho manželkou byla Marie, rozená Rybová, s kterou měl šest dětí – Václava, Annu, Františka, Josefa, Františku a Marii. Jiří vlastnil v kolonii Zubovščina malé hospodářství. Byl vyhlášeným obuvníkem, ale zároveň odborníkem na vaření domácího piva. Díky této dovednosti dostal přízvisko Pivovarský. Ještě v době před přesídlením získal přezdívku Hájek podle háje, který pěstoval u své zahrady. Jeho potomci pak z tohoto důvodu používali dvojí přímení Pišl – Hájek. Jiřímu se tak ve výsledku říkalo Hájek Pivovarský.¹⁴⁴

Jeho syn František se narodil v roce 1876 a zemřel v roce 1918 na skvrnitý tyfus. Jeho ženou byla Marie, rozená Koníčková, která mu porodila čtyři děti: Václava, Josefa, Vladimíra a Jaromíra, kterým se věnují další kapitoly této práce. Marie zemřela v roce 1958 a přežila tak svého muže o čtyřicet let.¹⁴⁵

Synové Františka a Marie Pišlových ovlivnili život v Malé Zubovščině a podíleli se na jejím rozvoji. Byli známí jako studovaní a chytří lidé, kteří se nebáli zavádět na jejich dobu poměrně moderní a pokrokové postupy. Zajímavostí je, že mezi jejich potomky najdeme mnoho lékařů a učitelů.

---

¹⁴⁴ V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 66-67

V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s.1-7 přílohy 8

¹⁴⁵ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 1-7 přílohy 8

V. TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, s. 196

4.1 Václav

Václav se narodil v roce 1901 a zemřel v roce 1980. V roce 1920 začal působit jako učitel ve čtyřtřídní škole v kolonii Zubovščina a stal se jejím vedoucím.¹⁴⁶ V rámci Charkovského procesu s českými učiteli ve 30. letech byl ale Václav, společně s bratrem Jaromírem, 22. listopadu 1930 zatčen, a zatímco Jaromíra propustili po několika měsících, Václav byl 4. června 1931 odsouzen pro trestný čin špionáže a protisovětské činnosti k pobytu v nápravně pracovních táborech. Délka trestu se podle jednotlivých zdrojů, které jsem měla k dispozici, liší. Všechny tyto zdroje ale potvrzují, že mu byl v roce 1934 trest snížen na polovinu. Podle pana Jaroslava Ornsta, autora knihy *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, byl Václav odsouzen na deset let, ale podle medailonku umístěného na webu *Čechoslováci v Gulagu* byl odsouzen na osm let. Přikláním se spíše k informacím z medailonku, jelikož ten je překladem a výtahem soudního spisu.¹⁴⁷

První část trestu strávil v politickém oddělení Jaroslavské věznice a v roce 1933 byl přemístěn do tábora na Soloveckých ostrovech. Po propuštění v roce 1935 žil ve městě Korosteně.¹⁴⁸

Václav následně vystudoval vysokou zemědělskou školu se zaměřením na chmelařství a nadále působil ve Voroněži, kde při druhé světové válce organizoval přestavbu chmelařství a využití jeho součástí na frontě. Sušárny chmele, ve kterých pracoval ve vedoucí funkci, během druhé světové války sloužily jako sušárny ovoce a jiných potravin a Václav jimi zásoboval vojáky.

Po válce se vrátil zpět do Malé Zubovščiny a zastával úřad náměstka ředitele podniku na zpracovávání chmele v Korosteni.

Oženil se s Marií, rozenou Volfovou, a měl s ní dva syny – Jaroslava a Františka. Jaroslav byl lékařem – neurologem. Jeho dva synové – Vladimír a Viktor – oba působili jako lékaři v Kyjevě. Druhý syn František byl elektrotechnikem a jeho dcera Nataša byla lékařkou.

---

¹⁴⁶ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 1-7 přílohy 8

J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 52-53

¹⁴⁷ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 53-54

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Kronika vesnice Malá Zubovščina (kolonie Zubovščina)*, s. 74

Ústav pro studium totalitních režimů, *Václav Pišl (1901-?)*, *Čechoslováci v gulagu 2020*, https://cechoslovacivgulagu.cz/historie_represi_obeti_sovetizace_proces_s_ceskymi_uciteli_vaclav_pisl.html (19. 2. 2024)

¹⁴⁸ Ústav pro studium totalitních režimů, *Václav Pišl (1901-?)*, *Čechoslováci v gulagu*

Jeho Druhá dcera Milena studovala na vysoké škole.¹⁴⁹ Kniha pana inženýra Hájka byla vydána v roce 1987, a tak bohužel neznám další osudy této rodiny.

4.2 Josef

Josef se narodil v roce 1902. V roce 1930 vstoupil do kolchozu a stal se jeho předsedou. Během druhé světové války řídil jeho evakuaci a po válce se stal vedoucím rostlinné výroby v Malé Zubovščině. Za své úspěchy získal v roce 1958 od Nejvyššího sovětu Leninův řád.¹⁵⁰

Za ženu si vzal Ludmilu, rozenou Vrabcovou, a měl s ní syna Vladimíra a dceru Lidii.

Lidie se vdala za Václava Hakena a stala se zubařkou. Jejich dcera Marie se stala stavební inženýrkou v Kyjevě.

Syn Ing. Vladimír Pišl-Hájek bojoval v Rudé armádě. Do února roku 1944 působil ve 121. střeleckém pluku a poté byl poslán do důstojnického učiliště. Z něho ale odešel a vstoupil do československé jednotky v SSSR do minometné baterie, kde působil jako řidič tahače. Účastnil se osvobození Československa a zúčastnil se také bojů o Dukelský průsmyk, o Liptovský Mikuláš a o Žilinu. V Československu byl zraněn, když i přes palbu nepřátel přepravoval střelivo, aby se jeho jednotka mohla bránit a dále střílet. Se svým zraněním strávil pět měsíců v nemocnici a za své hrdinství byl odměněn vyznamenáním Československého válečného kříže.¹⁵¹

Po válce v roce 1947 přesídlil do Československé republiky a občanství přijal pod jménem Hájek. Byl zde jmenován plukovníkem a stal se náčelníkem vojenské zotavovny.

Vzal si Libuši, rozenou Součkovou, a měl s ní dva potomky. Dcera Ludmila byla vědeckou pracovnící ČSAV a získala titul kandidátka věd. Syn Vladimír se stal právníkem ministerstva zahraničního obchodu.¹⁵²

---

¹⁴⁹ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s.1-7 přílohy 8

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Kronika vesnice Malá Zubovščina (kolonie Zubovščina)*, s. 75

¹⁵⁰ Karel KROUPA, *Plukovník ze Zubovščiny*, Obrana lidu 22. 6. 1974

V. JEHORENKO, "...А голове - любив людей," ВІСНИЙ ВОГОНЬ ПАМ'ЯТІ 7. 1. 1987

¹⁵¹ Karel KROUPA, *Plukovník ze Zubovščiny*, Obrana lidu

¹⁵² V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s.30-35 a 1-7 přílohy 8

Karel KROUPA, *Plukovník ze Zubovščiny*, Obrana lidu

Ing. Vladimír Hájek je zároveň jedním z autorů, jehož dílo jsme použili k vypracování této bakalářské práce.

4.3 Vladimír

Další se čtyř bratrů, Vladimír, se narodil 28. září 1905 v kolonii Zubovščina na Ukrajině a zemřel v Československu 18. července 1984 na náhlou mozkovou mrtvici.¹⁵³

V roce 1933 vystudoval v Oděse medicínu a v roce 1939 byl povolán do Rudé armády, kde se uplatnil jako vynikající chirurg.¹⁵⁴ Ovládal celkem pět jazyků slovem a čtyři písmem. Uměl ukrajinsky a česky, což pro něj byly rodné jazyky, dále se pak naučil rusky, polsky a německy. Němčinu neovládl písmem.¹⁵⁵

Druhá světová válka pro MUDr. Hájka začala v Reni v Besarábii, kde na ně zaútočilo vojsko fašistického Rumunska a MUDr. Hájek byl v místní divizní nemocnici jediným chirurgem. Poté byl s jednotkou přesunut do Oděsy, která šedesát osm dní odolávala, ale nakonec se museli evakuovat i odtud. Ze Simferopolu pak pokračoval už jako major ve čtyřicátém sedmém zdravotnickém praporu dvacáté páté Čapajevské divize do Sevastopolu, jehož obrana trvala osm měsíců.¹⁵⁶

Jedním z jeho největších úspěchů byla právě účast při obraně obklíčeného Sevastopolu, kde sloužil jako náčelník chirurgického oddělení. Za jeho lékařské úspěchy v těchto podmínkách mu byla věnována výstava v muzeu Sevastopolských hrdinů a byl mu také udělen řád Rudé hvězdy. Lékařské zařízení bylo umístěno ve štolách. Zřídili tam dvacet lůžek, na kterých se denně vystřídal osm set až devět set raněných. Během odstřelování zde nefungovalo osvětlení, a tak jim jako zdroj světla sloužil traktor. Když byl rozbit i ten,

---

¹⁵³ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s.1-7

VÚA – VHA Praha, *sbírka kmenových listů*, ročník 1905, Vladimír, Hájek

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Dopis Olgy Hájkové Jaromírovi a Josefovi Pišlovi*, Olomouc 1984

Stráž lidu, *Za soudruhem Vladimírem Hájkem*, Stráž lidu 26. 7. 1984

¹⁵⁴ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s.1-7 přílohy 8

¹⁵⁵ VÚA – VHA Praha, *sbírka kvalifikačních listin*, ročník 1905, Vladimír, Hájek

VÚA – VHA Praha, *sbírka kmenových listů*, ročník 1905, Vladimír, Hájek

¹⁵⁶ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s.1-7

Karel KROUPA, *Chirurg válečných sálů*, Obrana lidu 21. 2. 1976, s. 1 a 6

Karel KROUPA, *Chirurg čapajevské divize*, Magazin, červen 1976

byli nuceni operovat pouze za světel svíček. Lékaři byli rozděleni na dvě skupiny, které se střídaly po osmnáctihodinových směnách.

MUDr. Vladimír Hájek zde operoval i sovětskou hrdinku Ludmilu Pavličenkovou, která působila jako odstřelovačka. Mnoho vojáků je mu vděčno za léčbu plynaté gangrény, která byla způsobena vniknutím hlíny a tím i těžké infekce do otevřené rány. Jelikož neměli antibiotika, léčil ji nehlubokými podélnými řezy, při kterých odebral pohmožděnou tkáň, a tak ránu vyčistil. Mimo jiné provedl zhruba tři sta trepanací, a dokonce vyoperoval nevybuchlou minu z boku zraněného vojáka.¹⁵⁷ Odhaduje se, že až sedmdesát pět procent raněných bylo po jeho ošetření schopných vrátit se do bojů.

3. července byl zajat, protože odmítl opustit své pacienty. V zajetí byl asi tři týdny a poté pracoval v místní nemocnici, kde i bydlel. Během německé okupace využíval svého povolání lékaře a falšoval tzv. odpustky z roboty. Pomáhal také schovávat partyzány a dával jim zdravotní materiál.¹⁵⁸

V letech 1943 a 1944 působil během bojů ve frontové nemocnici a od listopadu roku 1944 ve frontové odsunové nemocnici v Přemyšlu.¹⁵⁹ V Polsku pak zůstal působit až do konce války jako velitel chirurgického oddělení evakuační nemocnice a po válce jako velitel chirurgického oddělení okresní nemocnice č. pět a následně jako zástupce velitele této

---

¹⁵⁷ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s.1-7 přílohy 8

Jindřich DREBOTA, *Válečný chirurg*, Obrana lidu 21. 2. 1977, s. 15-16

Vladimír KLÁR, *Válečný chirurg vypráví*, Stráž lidu 30. 11. 1976

Sbírka Mgr. Zoji Kalivodové, CSc., *Voják tří národů*, APN, Mladá fronta 1973

V. JEHOŘENKO, "...А головне - любив людей," ВІЧНИЙ ВОГОНЬ ПАМ'ЯТИ

Karel KROUPA, *Chirurg válečných sálů*, Obrana lidu 21. 2. 1976, s. 1 a 6

Karel KROUPA, *Chirurg čapajevské divize*, Magazin, červen 1976

¹⁵⁸ V. JEHOŘENKO, "...А головне - любив людей," ВІЧНИЙ ВОГОНЬ ПАМ'ЯТИ

Karel KROUPA, *Chirurg válečných sálů*, Obrana lidu 21. 2. 1976, s. 1 a 6

Karel KROUPA, *Chirurg čapajevské divize*, Magazin, červen 1976

¹⁵⁹ Plk. MUDr. Vladimír HÁJEK, *Vyprávění frontového chirurga*, Rudé právo 16. 10. 1969

VÚA – VHA Praha, *sbírka osobních spisů účastníka boje za osvobození podle zákona č. 255/46 sb.*, č. j. 99177/48 – Vladimír, Hájek

nemocnice v oboru lékařském až do prosince 1946.¹⁶⁰ Během války podával zprávy oddílu generála Ludvíka svobody a měsíc po válce k němu byl převelen.¹⁶¹

V březnu roku 1947 pak přijel do ČSR a v rámci dohody mezi Sovětským svazem a Československou republikou z roku 1947 přijal československé občanství. V červenci roku 1948 si pak změnil z příjmení z Pišl-Hájek na Hájek.¹⁶²

V květnu roku 1947 mu byl na Univerzitě Karlově nostrifikován jeho lékařský titul a 1. června 1947 se stal podplukovníkem zdravotnické služby. Následně byl 25. února 1951 jmenován plukovníkem zdravotnické služby Československé lidové armády, dle rozkazu ministra národní obrany číslo 58. Podílel se na budování vojenského zdravotnictví v Hradisku a v Hradci Králové.¹⁶³

Dále působil jako náčelník nemocnice v Ružomberoku, náčelník fakulty v Hradci Králové a nakonec působil v Olomouci.¹⁶⁴ Stal se členem vědecké rady lékařské fakulty olomoucké univerzity a dále pro fakultu vykonával různé funkce. Za práci pro univerzitu mu rektor a vědecká rada udělili pamětní medailí University Palackého za zásluhy o rozvoj vysokého školství v Olomouci.¹⁶⁵

Byl také pracovníkem okresního výboru Československého červeného kříže a okresní zdravotnické komise v Olomouci a také zde byl poslancem městského národního výboru.¹⁶⁶ V roce 1965 mu byl vládou udělen titul zasloužilý lékař Československé

---

¹⁶⁰ M. OZEROV, *ВОИН ТРЕХ АРМИЙ*, СОВЕТСКИЙ КРЫМ 7. 2. 1978

VÚA – VHA Praha, *sbírka osobních spisů účastníka boje za osvobození podle zákona č. 255/46 sb.*, č. j. 99177/48 – Vladimír, Hájek

¹⁶¹ Sbírnka MUDr. Aliny Pišlové, *СИЛЛАБ ОБОВЯЗКВ И МУЖНОСТИ*, S. Koroljov 1981

Karel KROUPA, *Chirurg válečných sálů*, Obrana lidu 21. 2. 1976, s. 1 a 6

Karel KROUPA, *Chirurg čapajevské divize*, Magazin, červen 1976

¹⁶² VÚA – VHA Praha, *sbírka osobních spisů účastníka boje za osvobození podle zákona č. 255/46 sb.*, č. j. 99177/48 – Vladimír, Hájek

¹⁶³ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s.1-7 přílohy 8

Sbírnka Mgr. Zoji Kalivodové, CSc., *Lékař i voják*, Fred., Naše vojsko 1974

VÚA – VHA Praha, *sbírka kmenových listů*, ročník 1905, Vladimír, Hájek

¹⁶⁴ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, příloha 7.: Noviny obrana Lidu 1971

¹⁶⁵ Sbírnka MUDr. Aliny Pišlové, *Dopis Vladimíra Hájka Jaromírovi Pišlovi*, Olomouc 23. 2. 1971

¹⁶⁶ Václav ŠNEJDAR, *Plukovník MUDr. Vladimír Hájek*, Stráž lidu 1969

socialistické republiky.¹⁶⁷ MUDr. Hájek tak za své zásluhy získal celkem patnáct vyznamenání,¹⁶⁸ mezi něž se řadí i československý a sovětský Řád rudé hvězdy, československý Válečný kříž, medaile za osvobození Sevastopolu, několik polských vyznamenání, medaile Zasloužilý bojovník proti fašismu a medaile Jana Evangelisty Purkyně.¹⁶⁹

Zároveň také působil v Košicích jako profesor válečné chirurgie ve škole na důstojníka a lékaře v záloze.¹⁷⁰

Vladimír byl celkem třikrát ženat. První manželství uzavřel před druhou světovou válkou na dnešní Ukrajině, ale nevydrželo. Jeho druhou ženou se stala Stella, rozená Gaďurková, kterou poznal v Olomouci. Svatba se konala v dubnu roku 1951 a 30. dubna 1952 se jim narodila dvojčata Aleš a Zoja.¹⁷¹ Po rozvodu se Stellou se v roce 1964 oženil s učitelkou klavíru Olgou, rozenou Blaťákovou.¹⁷²

Zoja, vdaná Kalivodová, vystudovala Filosofickou fakultu Univerzity Karlovy a také získala titul kandidátky věd v oboru psychologie. Dále pak působila na různých vysokých školách a nyní se již řadu let věnuje psychologii pro potřeby Policie ČR. Syn Aleš pracoval jako příslušník ministerstva vnitra a poté v hospodářské správě rektorátu Univerzity Karlovy.¹⁷³

Zoja má s manželem Janem dvě děti – starší dceru Kláru a mladšího syna Jana. Syn Jan studuje na lékařské fakultě a zároveň psychologii a dcera Klára, vdaná Rolníková, je dětskou lékařkou.

Vladimírův syn Aleš měl celkem tři partnerky. S první manželkou Zdenou, rozenou Dudovou, má dceru Taťanu, která má čtyři děti a od nejstarší dcery je již trojnásobnou

---

¹⁶⁷ Jindřich DREBOTA, *Válečný chirurg*, Obrana lidu

¹⁶⁸ VÚA – VHA Praha, *sbírka kvalifikačních listin*, ročník 1905, Vladimír, Hájek

¹⁶⁹ Karel KROUPA, *Chirurg válečných sálů*, Obrana lidu 21. 2. 1976, s. 1 a 6

Karel KROUPA, *Chirurg čapajevské divize*, Magazin, červen 1976

¹⁷⁰ VÚA – VHA Praha, *sbírka kvalifikačních listin*, ročník 1905, Vladimír, Hájek

¹⁷¹ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s.1-7

VÚA – VHA Praha, *sbírka kmenových listů*, ročník 1905, Vladimír, Hájek

¹⁷² Aleš Hájek, *syn plukovníka MUDr. Vladimíra Hájka [Dotazovaný]*, Stella Jagodnik, Praha 23. 3. 2021

VÚA – VHA Praha, *sbírka kmenových listů*, ročník 1905, Vladimír, Hájek

¹⁷³ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s.1-7 přílohy 8

babičkou. S druhou manželkou Milenou, rozenou Telcovou, má dceru Markétu, která má dceru Kamilu. S poslední partnerkou Martinou Carbochovou má syna Lukáše a dceru Stellu, která má dceru Cesletinu.

V roce 2022 Aleš bohužel nečekaně zemřel a dokončení této bakalářské práce, na které mu velmi záleželo, se nedožil.

4.4 Jaromír

Jaromír, nejmladší z bratrů, se narodil 2. července roku 1910 a zemřel 11. července 1986 ve věku sedmdesáti šesti let.

V roce 1930 se po vystudování Pedagogické fakulty v Korosteni připojil ke svému bratru Václavovi a vyučoval ve škole v kolonii Zubovščina, kde byl Václav ředitelem. Společně s bratrem Václavem byli obviněni a zatčeni v rámci Charkovského procesu s českými učiteli. V Charkově pobýval od 24. října 1930 do 12. března 1931 na samotce, ale poté byl na rozdíl od Václava pro neexistenci důkazů propuštěn.¹⁷⁴

V letech 1933 až 1937 vystudoval, stejně jako jeho bratr Vladimír, v Oděse lékařskou fakultu a po zimní válce s Finskem, které se účastnil, nastoupil v roce 1940 na aspiranturu na oční klinice v Kyjevě, kde ho zastihla druhá světová válka. Během druhé světové války působil jako lékař.¹⁷⁵ 26. září 1941 byl zajat v oblasti města Boryspil a byl převeden do zajateckého tábora Brovary a Darnice. Během transportu mrtvých a raněných se mu však podařilo uniknout zpět do Kyjeva, kde se zotavil.¹⁷⁶ Po uzdravení se vrátil zpět do kolonie Zubovščina a působil v lékařském středisku Mostvanského rašelinového podniku v osadě Mostvjanka. Předával informace a zásoboval partyzánské oddíly v lesích na severu Žitomírské oblasti léčivy.

Po válce se navrátil do Malé Zubovščiny, kde založil nemocnici, které se rozsáhle věnuji v předchozích kapitolách. Nemocnice zanedlouho získala velmi dobrou pověst a pro Jaromírovi úspěchy v oblasti léčby zraku, se do ní sjížděla celá Ukrajina. Za vybudování zubovščinské nemocnice získal Leninův řád a titul zasloužilý lékař Ukrajiny.

---

¹⁷⁴ J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 52-54

¹⁷⁵ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s. 30-35 a 1-7 přílohy 8

J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 86-88

V. JEHORENKO, "...А головне - любив людей," ВІСНИЙ ВОГОНЬ ПАМ'ЯТИ

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Kronika vesnice Malá Zubovščina* (kolonie Zubovščina), s. 74

¹⁷⁶ Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Kronika vesnice Malá Zubovščina* (kolonie Zubovščina), s. 74

Jeho manželka Anna, rozená Černá, byla učitelkou a vykonávala mnoho činností pro kulturní rozvoj Malé Zubovštiny. Měli spolu syna Františka a dceru Alenu. Obě jejich děti vystudovaly lékařskou fakultu a působí jako lékaři.¹⁷⁷

---

¹⁷⁷ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, s.30-35 a 1-7 přílohy 8

J. ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, s. 86-88

V. JEHORENKO, "*...А головне - любив людей*," ВІЧНИЙ ВОГОНЬ ПАМ'ЯТІ

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo přiblížit čtenářům osud kolonie Malá Zubovščina, která se nachází na Ukrajině mimo volyňskou oblast a kterou založili čeští emigranti. V kontextu tohoto cíle je zodpovězeno na otázky týkající se důvodu a průběhu emigrace. Na příkladu Malé Zubovščiny je pak nastíněno, jak k zakládání vesnic na ruském území docházelo.

Malá Zubovščina je významná tím, že ukazuje, jak se občané české národnosti dokázali poprat s nepřízní osudu, a i v těžkých chvílích a v cizím prostředí zůstat věrni svým zvykům, tradicím i jazyku. Zároveň ukazuje i vyspělost českého zemědělství v 19. století, kterou čeští přistěhovalci carské Rusko obohatili.

Všichni, o nichž je v práci zmínka, zažili během svých životů velké množství historických událostí. Nejsou však v práci podrobně rozebrány, protože každá z nich (např. obě války), je tak složitá, že by vydala na samostatnou práci.

Například mnoho obyvatel Malé Zubovščiny se během druhé světové války připojilo k Rudé armádě a v rámci prvního československého armádního sboru v Sovětském svazu, vedeném generálem Ludvíkem Svobodou a pomáhalo osvobodit svou původní vlast – Československou republiku.

Příběh Malé Zubovščiny se od příběhů českých vesnic na Volyni až do konce druhé světové války nijak výrazně neliší. Nevýhoda umístění vesnice v Kyjevské gubernii se ukázala až při snaze o reemigraci. Dohoda sovětské a československé vlády o repatriaci českých občanů z roku 1947 se totiž vztahovala pouze na Volyňskou gubernii. Obyvatelé Malé Zubovščiny a další Černobylští krajané se tak repatriace dočkali až o několik desítek let později, během humanitární akce československé vlády, která probíhala v letech 1991 až 1993, a měla za cíl zachránit české obyvatelstvo z míst zamořených radiací po výbuchu Černobylské elektrárny v roce 1986.

Druhým a pro mne velmi osobně motivovaným cílem práce bylo seznámit eventuální čtenáře tohoto textu s rodinou Pišl-Hájek, do které náleží mnoho významných učitelů a lékařů. Jedním z nich byl i plukovník MUDr. Vladimír Hájek, který byl válečným chirurgem, je mu věnována výstava v Sevastopolském muzeu válečných hrdinů a získal mnoho vyznamenání jak za svou službu v armádě, tak za rozvoj lékařství v Československé republice. Je mu také věnováno nejvíce prostoru, a to hlavně proto, že byl mým přímým předkem a zmapování jeho příběhu je pro mě osobně důležité a zajímavé.

Při zpracovávání této práce byla použita odborná literatura, novinové články a další materiály z veřejných či soukromých archivů. Zejména však šlo o literární prameny, které vyšly v malém nákladu a rozsahu a nejsou příliš známé. Jsou určeny především pro ty, kteří se o Čechy a jejich migraci do Ruska a na Ukrajinu detailněji zajímají a mají tam dodnes své příbuzné.

Autoři některých z pramenů (například pan Turek, Ing. Hájek a Jaroslav Ornst) jsou přímými účastníky života v Malé Zubovščině a jejich předkové výrazně ovlivnili tamní život. V podstatě se tak jedná o jistou biografii osudů tamních významných českých rodin.

I v případě, že by tato práce nebyla veřejnosti ničím přínosná, byla velice přínosná pro mne, protože jsem se v rámci svého bádání, byť zprostředkovaně, dozvěděla mnoho podstatných informací o historii své rodiny z otcovy strany a prostředí, ze kterého tato strana rodiny pocházela.

Seznam použitých informačních zdrojů

I. Archivní prameny

VÚA – VHA Praha, *sbírka kmenových listů*, ročník 1905, Vladimír, Hájek

VÚA – VHA Praha, *sbírka kvalifikačních listin*, ročník 1905, Vladimír, Hájek

VÚA – VHA Praha, *sbírka osobních spisů účastníka boje za osvobození podle zákona č. 255/46 sb., č. j. 99177/48* – Vladimír, Hájek

II. Soukromé sbírky

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *СПИТАВ ОБОВЯЗКУ И МУЖНОСТИ*, S. Koroljov 1981

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Dopis Olgy Hájkové Jaromírovi a Josefovi Pišlovi*, Olomouc 1984

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, Dopis Vladimíra Hájka Jaromírovi Pišlovi, Olomouc 23. 2. 1971

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Kronika vesnice Malá Zubovščina (kolonie Zubovščina)*, Anna Pišlová, 2001/2005

Sbírka MUDr. Aliny Pišlové, *Sborník příspěvků p. Anny Pišlové do periodika Milovické echo*

Sbírka Mgr. Zoji Kalivodové, CSc., *Voják tří národů*, APN, Mladá fronta 1973

Sbírka Mgr. Zoji Kalivodové, CSc., *Lékař i voják*, Fred., Naše vojsko 1974

III. Literatura

Dagmar MARTINKOVÁ, *Čítanka (nejen) pro volyňské Čechy*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 2020. ISBN 978-80-906997-4-8

Jan RYCHLÍK, *Dějiny Ukrajiny*, Praha: NLN, 2015. ISBN 978-80-7106-409-1

Jaroslav ORNST, *Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 2009. ISBN 978-80-903164-3-0

Jaroslav VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů I.: Léta 1868-1914*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997. ISBN 80-901878-5-4.

Jaroslav VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů II.: Léta 1914-1945*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1998. ISBN 80-901878-8-9

Jaroslav VACULÍK, *Dějiny volyňských Čechů III.: Léta 1868-1914*, Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2001. ISBN 80-210-2568-9.

Jaroslav VACULÍK, *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945-1948*, Brno: Ústav marxismu-leninismu Univerzity J. E. Purkyně, 1984.

Jaroslav VACULÍK, *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950*, Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993. ISBN 80-210-0585-8

Jiří HOFMAN, *Čechy na Volyni: osnovní vidomosti*, Praha: Ukrajinská iniciativa v České republice, 1998. ISBN 80-238-1936-4

Jiří HOFMAN – Jaroslav VAUCILÍK, *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004. ISBN 80-7005-036-5

Milan ŠVANKMAJER, *Dějiny Ruska*, Praha: NLN, 2010. ISBN 978-80-7422-026-5

Olga MERTLÍKOVÁ, *Reemigrace krajanů ze zemí bývalého Sovětského svazu: sborník příspěvků z konference konané ve dnech 21. a 22. září 2001*, Jaroměř: Městské muzeum v Jaroměři, 2002. ISBN 80-903131-0-8

Vladimír HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, Praha 1987

Vladimír TUREK – Serhij KOVALENKO, *České stopy na Ukrajině: dějiny české vesnice Malá Zubovščina*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 2018. ISBN 978-80-906997-0-0

Vratislav DOUBEK, *Česká politika a [východní] vystěhovalectví 1848-1992*, Praha: Akropolis, 2012. ISBN 978-80-7470-023-1

IV. Periodika

Jan DVOŘÁK, *Antonín Vodsed'álek a proces s českými učiteli na Ukrajině*, Paměť a Dějiny, 2013, č. 4

Jindřich DREBOTA, *Válečný chirurg*, Obrana lidu 21. 2. 1977

Karel KROUPA, *Chirurg čapajevské divize*, Magazin, červen 1976

Karel KROUPA, *Chirurg válečných sálů*, Obrana lidu 21. 2. 1976

Karel KROUPA, *Plukovník ze Zubovčiny*, Obrana lidu 22. 6. 1974

M. OZEROV, *ВОИИ ТРЕХ АРМИЙ, СОВЕТСКИЙ КРЫМ* 7. 2. 1978

M. PÁNKOVÁ, *Dětem od Černobylu*, Zpravodaj, 1991, č. 5.

Plk. MUDr. Vladimír HÁJEK, *Vyprávění frontového chirurga*, Rudé právo 16. 10. 1969

Sdružení Čechů z Volyně a jejích přátel, *REPATRIACE POKRAČUJE*, Zpravodaj, 1991, č. 6

Stráž lidu, *Za soudruhem Vladimírem Hájkem*, Stráž lidu 26. 7. 1984

V. JEHOŘENKO, "...А голове - любив людей," ВІЧНИЙ ВОГОНЬ ПАМ'ЯТІ 7. 1. 1987

Václav ŠNEJDAR, *Plukovník MUDr. Vladimír Hájek*, Stráž lidu 1969

Vladimír KLÁR, *Válečný chirurg vypráví*, Stráž lidu 30. 11. 1976

Plk. MUDr. Vladimír HÁJEK, *Vyprávění frontového chirurga*, Rudé právo 16. 10. 1969

V. Internetové zdroje

Širým světem, *21 českých učitelů před sovětským soudem*, Širým světem, 1938, https://cechoslovacivgulagu.cz/databaze_fotogalerie_proces_s_ceskymi_uciteli.html#&gid=1&pid=68 (19. 2. 2024)

Ústav pro studium totalitních režimů, *Čechoslovák, generál rudé armády, zatčen v Charkově, Čechoslováci v gulagu* 2020, https://cechoslovacivgulagu.cz/databaze_fotogalerie_proces_s_ceskymi_uciteli.html#&gid=1&pid=22. (19. 2. 2020)

Ústav pro studium totalitních režimů, *Václav Pišl (1901-?)*, *Čechoslováci v gulagu* 2020, https://cechoslovacivgulagu.cz/historie_represi_obeti_sovetizace_proces_s_ceskymi_uciteli_vaclav_pisl.html (19. 2. 2024)

Večerní české slovo, *Dvacet Čechoslováků nahnáno do Kijevského vězení – Velký proces proti českým usedlíkům v Rusku*, Večerní české slovo, 1931, https://cechoslovacivgulagu.cz/databaze_fotogalerie_proces_s_ceskymi_uciteli.html#&gid=1&pid=41 (19. 2. 2024)

VOLYNACI.CZ, *Malá Zubovščina (Kolonie Z. do 1946)*, Mapa paměti Volyňských Čechů, 2000, <https://www.volynaci.cz/obec/315/> (7. 7. 2020)

WIKIPEDIA, *Černobylská havárie*, WIKIPEDIA, 5. 6. 2020
https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cernobylsk%C3%A1_hav%C3%A1rie (8. 7. 2020)

WIKIPEDIA, *Ukrajina*, WIKIPEDIA, 19. 1. 2024,
https://cs.wikipedia.org/wiki/Ukrajina#D%C4%9Bjiny_Ukrajiny (22. 2. 2024).

WIKIPEDIA, *Zemnice*, WIKIPEDIA, 16. 10. 2019, <https://cs.wikipedia.org/wiki/Zemnice>
(7. 6. 2020)

VI. Jiné

Aleš Hájek, *syn plukovníka MUDr. Vladimíra Hájka [Dotazovaný]*, Stella Jagodnik, Praha
23. 3. 2021

Alexandr ENT, *Východní Volyň v letech 1918 – 1947*, Tachov

Seznam příloh

Příloha 1 – Původní chalupa

Obrázek 1 Původní chalupa českých přistěhovalců¹⁷⁸

Příloha 2 – Nemocnice v Malé Zubovščině

Obrázek 2 Nemocnice v Malé Zubovščině¹⁷⁹

---

¹⁷⁸ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, příloha Fotografie z rodinné sbírky, s. 7

¹⁷⁹ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, příloha Fotografie z rodinné sbírky, s. 12

Příloha 3 – Škola v Malé Zubovščině

Obrázek 3 Škola¹⁸⁰

Příloha 4 – Dukelský památník

Obrázek 4 Dukelský památník¹⁸¹

Příloha 5 – Rodokmen rodiny Pišl-Hájek

Rodokmen rodiny Pišl-Hájek se zaměřením na potomky Františka Pišl-Hájka jsem zpracovávala podle knihy pana inženýra Vladimíra Hájka¹⁸², syna Josefa Pišl-Hájka, a doplnila a rozšířila jej o své vlastní informace v oblasti rodiny jednoho ze synů Františka

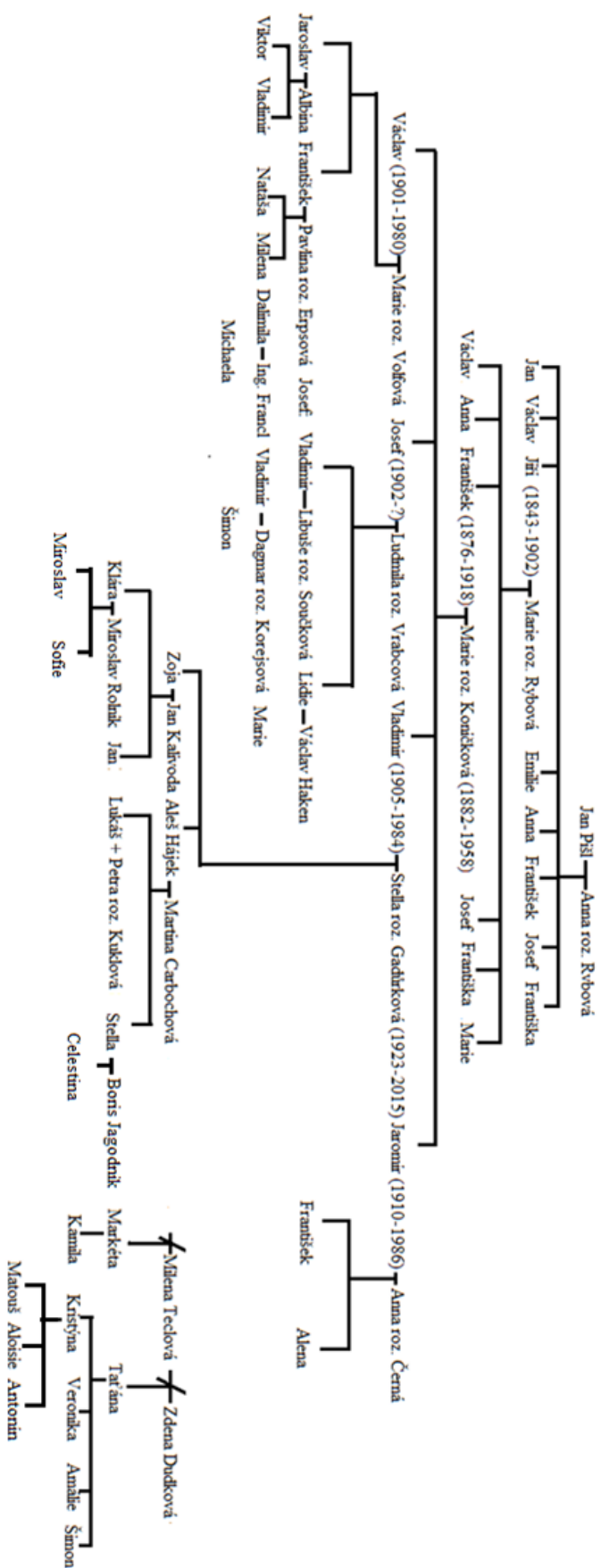
---

¹⁸⁰ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, příloha Fotografie z rodinné sbírky, s. 11

¹⁸¹ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, příloha Fotografie z rodinné sbírky, s. 39

¹⁸² V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, Praha 1987

Pišl-Hájka – MUDr. Vladimíra Hájka. Tento neúplný rodokmen je aktuální k listopadu 2023.

Příloha 6 – František Pišl

Obrázek 5 František Pišl s manželkou Marii¹⁸³

Příloha 7 – Václav Pišl

Obrázek 6 Václav Pišl¹⁸⁴

---

¹⁸³ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, příloha Fotografie z rodinné sbírky, s. 2

¹⁸⁴ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, příloha Fotografie z rodinné sbírky, s. 3

Příloha 8 – Josef Pišl

Obrázek 7 Josef Pišl¹⁸⁵

Příloha 9 – Vladimír Pišl-Hájek

Obrázek 8 Vladimír Pišl-Hájek

---

¹⁸⁵ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, příloha Fotografie z rodinné sbírky, s. 4

Obrázek 9 Vladimír Pišl-Hájek v Sevastopolském muzeu

Obrázek 10 Vyznamenání plukovníka MUDr. Vladimíra Hájka¹⁸⁶

---

¹⁸⁶ Obrázky 8-10 V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, příloha Fotografie z rodinné sbírky, s.5, 32, 50 a 54

Příloha 10 – Jaromír Pišl

Obrázek 11 Jaromír Pišl¹⁸⁷

---

¹⁸⁷ V. HÁJEK, *Česká Zubovščina v SSSR*, příloha Fotografie z rodinné sbírky, s. 6